

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Jan Eichler

**MEZINÁRODNÍ ASPEKTY POTRESTÁNÍ
VÁLEČNÝCH ZLOČINCŮ PO ROCE 1945**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.

Katedra: Katedra právních dějin

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 21. 3. 2009

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.“

Obsah

Obsah	3
Úvod	4
Cesta k Norimberku	6
Norimberský proces	10
Norimberk II	12
Tokijský proces	19
Zásady mezinárodního práva	22
Další procesy v Evropě po druhé světové válce	26
Československo	30
Dekrety prezidenta republiky	32
Dekret prezidenta republiky o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech	36
Dekret o Národním soudu	41
Dekret o trestání některých provinění proti národní cti	42
Dekrety související	43
Proces proti členům protektorátní vlády	45
Další procesy v Československu	47
Slovensko	54
Činnost mimořádného lidového soudu v Liberci	58
Činnost Mimořádných lidových soudů (shrnutí)	61
Retribuce v ostatních státech Evropy	62
Závěr	70
Literatura:	71
Summary	74

Úvod

Druhá světová válka byl globální vojenský konflikt, jehož se zúčastnila většina států světa a jenž se stal s více než 60 miliony obětí dosud největším a nejvíce zničujícím válečným střetnutím v dějinách lidstva. Příčiny války představovaly důsledky versailleské smlouvy, která prohloubila pocit ponížení v poražených státech, nemožnost placení reparací, radikalizace společnosti a hrozivý propad ekonomiky zvláště v Německu. Velká hospodářská krize na přelomu dvacátých a třicátých let, jež zásadním způsobem oslabil valnou část států, čímž umožnila vzestup nacismu pod vedením Adolfa Hitlera a jiných totalitárních režimů v celé Evropě ¹.

Druhou světovou válku provázely v dosud nevídané míře zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a nehumánní zacházení s válečnými zajatci. Nejhrůznějším příkladem genocidy se stal holocaust, jemuž v důsledku zřůdné nacistické rasové ideologie padlo za oběť šest milionů evropských židů. Miliony umučených a zavražděných v koncentračních táborech a věznicích gestapa, statisíce obětí při masakrech a vyhlazovacích akcích ve všech zemích okupované Evropy. To je pozůstatek nacistické zřůdnosti, způsobený lidstvu během druhé světové války. Oproti všem dosavadním konfliktům bylo průběhem bojů podstatně více zasaženo civilní obyvatelstvo, jež utrpělo obrovské ztráty. Válečné úsilí pohlcovalo veškerý lidský, ekonomický, průmyslový a vědecký potenciál všech zúčastněných národů, lze tak hovořit o vedení totální války.

Odhadovaný celkový počet lidských obětí ve druhé světové válce se značně liší, avšak většina současných historiků se kloní k číslu 60 milionů mrtvých, z čehož 20 milionů připadá na vojáky a 40 milionů na civilisty. Celkové množství ztrát zůstává ovšem nejisté, neboť počet mrtvých nelze zcela přesně určit. Smrt mnoha lidí byla důsledkem genocidy a válečných zločinů prováděných německými a japonskými silami na okupovaných územích.

Nejodpornější německý zločin představuje holocaust, tj. systematické a promyšlené vyvražďování Židů nacisty a jejich spojenci a ovládaném teritoriu, jež si vyžádalo životy 6 milionů lidí. Nacistická brutalita se zaměřovala i proti dalším

---

¹ Bělina, P.: Dějiny evropské civilizace II. Praha, Paseka, 1995, s. 220.

skupinám obyvatelstva. Obrovské množství obětí 2. světové války, a to nejen z řad vojáků, ale i z řad civilního obyvatelstva vedlo světové politiky k rozhodnutí, že ti kdo se podíleli na realizaci a plánování těchto zločinů, musí být spravedlivě potrestáni a musí být vytvořeny záruky, které by znemožnily opakování těchto hrůz².

Klíčová slova: Válečné zločiny, retribuce, Norimberský proces

---

² Vlček, E., Schelle, K.: Právní dějiny 3. Brno, MU a Doplněk, 1998, s. 338 – 339.

Cesta k Norimberku

V roce 1940, brzy po začátku německého tažení, se spojily exilové vlády Polska, Francie a Československa s Velkou Británií a vydaly společný Protest proti nacistickým zločinům v Polsku a Československu. V říjnu 1941 odsoudil prezident Franklin D. Roosevelt ve svém prohlášení popravu velkého množství nevinných rukojmí na územích obsazených Hitlerem. K iniciativě se připojil i Winston Churchill. Ve stejném roce předal sovětský ministr zahraničí Molotov spojeneckým západním mocnostem nóty, v nichž se poprvé hovořilo o systematickém a vědomém porušování mezinárodního práva brutálními a násilnými činy proti ruským válečným zajatcům, plenění, ničení a zvěrstva proti civilnímu obyvatelstvu.

V lednu roku 1941 se sešla v londýnském paláci St. James třetí Mezispojenecká konference, jejímiž členy byly Belgie, Francie, Řecko, Holandsko, Jugoslávie, Lucembursko, Norsko, Polsko a Československo. S odvoláním na Haagskou úmluvu, jež zakazuje válčícím zemím v obsazených územích páchat násilné akty proti civilistům, pohrdat místními zákony a dopouštět se destrukce národních institucí. Vlády těchto států prohlašují, že k hlavním válečným cílům spojenců patří potrestání osob odpovědných za tyto zločiny, ať již tyto činy nařídili, sami spáchali či se na nich jakkoli podíleli a bylo rozhodnuto zajistit, aby byli viníci bez ohledu na národnost vypátráni, vydáni spravedlnosti, odsouzeni a rozsudky vykonány. Tato deklarace vešla ve známost jako Svatojakubská a byla prvním jasnějším prohlášením o potrestání válečných zločinců. 7. října 1942 byla v Londýně za účasti sedmnácti vlád založena Mezispojenecká komise pro válečné zločiny, která si jako cíl vytyčila sbírat důkazy a výpovědi svědků a sestavovat seznamy válečných zločinců. Komise přijala název United Nations War Crimes Commission.

Nejvíce válečných zločinců se podařilo dopadnout na základě pečlivé práce orgánu, známého pod zkratkou CROWCASS (Central Registry of War Criminals and Security Suspect). Tato organizace shromažďovala veškeré informace z okupovaných zemí. Byly to informace o konkrétních zločinech, konkrétních osobách, včetně jména, příjmení a zvláštních znamení. Veškeré tyto materiály byly navzájem pečlivě porovnávány a zasílány do pařížské databáze německých válečných zajatců.

V říjnu 1943 byla vydána tzv. Moskevská deklarace, tři spojenecké mocnosti Sovětský svaz, USA a Velká Británie, jež mluví jménem 32 spojených národů, požadují odeslání válečných zločinců do zemí, kde spáchali svoje zločiny, aby mohli být souzeni a potrestáni dle zákonů těchto osvobozených zemí a svobodných vlád, jež tu budou ustaveny a budou sestaveny jejich co nejpodrobnější seznamy. Toto prohlášení se netýká těch německých zločinců, jejichž činy není možno lokalizovat zeměpisně a kteří budou potrestáni na základě společného rozhodnutí spojeneckých vlád. V Sovětském svazu proběhl první soudní proces v roce 1943 jako tzv. Charkovský proces, kdy mimořádná státní komise pro zjišťování a vyšetřování zločinů německých fašistických uchvatitelů a jejich společníků shromáždila nesmírné množství usvědčujících materiálů. Obžalovaní byli důstojník abwehru, pod jehož pravomoc spadaly zajatecké tábory, příslušník policie a člen sonderkomanda, které provádělo popravy. Svět se poprvé dozvěděl o válečných zverstvech prováděných německými vojáky. Dne 19. prosince 1943 byli na hlavním charkovském náměstí oběšeni.

Stále nebylo rozhodnuto o budoucnosti hlavních válečných zločinců, v úřadě Anthonyho Edena se jako východisko z mezinárodní slepé uličky objevil skvělý plán "Plán Napoleon". Podle něho neměli být hlavní váleční zločinci zastřeleni, což prosazoval Churchill, ale měli být internováni administrativním aktem na nějakém ostrově jako kdysi císař Napoleon. Tento plán na pár týdnů nadchl i Londýn, čile se o něm diskutovalo, než zasáhl Washington, jenž trval na soudním procesu. 8. srpna 1945 podepsali zástupci vítězných mocností v Londýně Dohodu o potrestání válečných zločinců Evropské osy. S konečnou platností bylo rozhodnuto, že bude zřízen Mezinárodní vojenský soudní tribunál, který bude soudit hlavní nacistické zločince. Součástí dohody byl statut tribunálu a jeho řád. Londýnská charta upřesňuje text Moskevské deklarace z roku 1943 a váleční zločinci jsou teď rozděleni do dvou skupin. Hlavní zločinci tak měli být postaveni před Mezinárodní vojenský tribunál, ostatní měli být vydáni zemím, kde zločiny spáchali. V krátké době se ke smlouvě připojilo devatenáct států, včetně Československa. Každý stát sestavil seznam válečných zločinců, které požaduje a existoval ještě ústřední seznam hlavních válečných zločinců. Každý ze signatářů se zavázal vydat hlavní zločince, kteří mají být souzeni tribunálem. Dohoda stanovila, že každá velmoc jmenuje jednoho člena tribunálu a jednoho zástupce. Soud se bude usnášet většinou hlasů a při rovnosti bude rozhodující hlas

předsedy. Důležité bylo ustanovení, kde bylo řečeno, že zločiny se budou stíhat, ať již byly spáchány jednotlivými osobami nebo organizacemi. Následující zločiny spadající pod pravomoc soudu, za které bude osobní odpovědnost:

a) zločiny proti míru: osnování, příprava, podněcování nebo vedení útočné války nebo vedení války porušující mezinárodní smlouvy, dohody nebo záruky; účast na společném plánu nebo spiknutí k provedení některého z těchto činů

b) válečné zločiny: porušení zákonů války nebo válečných zvyklostí, mezi tato porušení patří vražda, zlé nakládání nebo deportace civilního obyvatelstva z obsazeného území nebo v něm na otrocké práce nebo pro jakýkoli jiný účel, vražda válečných zajatců nebo osob na moři nebo zlé nakládání s nimi, vraždění rukojmí, plenění veřejného nebo soukromého majetku, svévolné ničení měst a vesnic, pustošení neodůvodněné vojenskou nutností a jiné zločiny

c) zločiny proti lidskosti: vražda, vyhlazování, zotročování, deportace nebo jiné ukrutnosti spáchané proti civilnímu obyvatelstvu před válkou nebo za války, pronásledování z příčin politických, rasových či náboženských

Vedoucí, organizátoři, podněcovatelé a spoluviníci, kteří se zúčastnili přípravy nebo provádění některého z těchto zločinů, jsou odpovědní za všechny činy všech osob provádějící takový plán. Úřední postavení obžalovaných, ať jako hlav států nebo odpovědných úředníků ve veřejných úřadech, nebude pokládáno za skutečnost zprošťující je odpovědnosti ani za skutečnost zmírňující jejich trest.³

Tak poprvé v dějinách byli postaveni před soud politici, vojenští a hospodářští vůdci za zločiny, které způsobil režim, jehož byli mluvčími. Byla stanovena osobní odpovědnost politických vůdců a úředníků za činy státu, který reprezentovali. Skutečnost, že obžalovaný jednal na rozkaz své vlády nebo svého představeného ho nezproští odpovědnosti, ale může být pokládána za polehčující okolnost při výměře trestu. Při hlavním líčení může soud prohlásit některou nacistickou organizaci za zločinnou a pak může stíhat jednotlivce pro členství v ní. Soudní dvůr bude moci provádět řízení proti osobě obviněné i v její nepřítomnosti, nebyla-li nalezena nebo pokud uzná za vhodné, že je potřeba z jakéhokoliv důvodu, v zájmu spravedlnosti, provést výslech v její nepřítomnosti. Každá z velmocí ustanoví hlavního žalobce a ti

---

³ Zákon 164/1947 Sb. Dohoda o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropské osy.

mají rozhodnout, který z válečných zločinců bude obžalován v první skupině a vypracovat žalobu. Hlavní žalobci budou jednotlivě a ve shodě zajišťovat, sbírat a předkládat všechny nutné důkazy, předběžně vyslýchat všechny svědky a provádět nutné úkony. V zájmu spravedlivého procesu budou obžalovaným všechny úkony předloženy v jejich jazyce a dostatečném předstihu před hlavním líčením. Obžalovaní mohou podat jakékoli vyjádření týkající se obžaloby a výslechy budou prováděny v jejich rodném jazyce. Obžalovaný bude mít právo hájit se před soudem sám nebo prostřednictvím obhájce a bude mít právo předkládat důkazy na svoji obhajobu. Soud bude oprávněn obesílat a vyslýchat svědky, žádat předložení listin a důkazních materiálů. Stálé sídlo soudního dvora bude v Berlíně a první líčení bude v Norimberku. Výrok soudního dvora o vině či nevině obžalovaných bude obsahovat důvody, bude konečný a nebude podroben přezkoumání.

Soud má právo uložit trest smrti nebo takový trest, který podle jeho určení bude spravedlivý. Vedle trestu má právo uložit zabavení nakradeného majetku a nařídít odevzdání kontrolní radě pro Německo. Procesní řád byl do značné míry přizpůsoben angloamerickým právním institutům se složitými pravidly soudního řízení. Vyšlo se vstříc sovětskému a francouzskému soudci a tribunál byl zbaven závaznosti některých procedurálních pravidel. O provedení rozsudku rozhodne Kontrolní rada pro Německo.

Norimberský proces

„ Attention ! Justice is coming !“ Tímto zvoláním začal 20. listopadu 1945 v soudní síni norimberského justičního paláce proces proti hlavním nacistickým válečným zločincům a jeden z největších a nejdůležitějších soudních procesů v dějinách.⁴

Každá vítězná velmoc jmenovala dva soudce. Za Velkou Británií to byli sir Geoffrey Lawrence a jeho zástupce Norman Birkett, za Sovětský svaz generál I. T. Nikitčenko a podplukovník A. F. Volčkov, dále Američané Francis Bidle a John Parker a Francouzi Donnedieu de Vabres a Robert Falco. Na straně obviněných usedli: Reichsmarschall Hermann Goring - vrchní velitel Luftwaffe a zakladatel gestapa; Martin Bormann - vedoucí vůdce kanceláře, souzen v nepřítomnosti; admirál Karl Donitz - od roku 1943 vrchní velitel německého námořnictva a Hitlerem určený nástupce ve funkci říšského prezidenta; admirál Erich Leader – předchůdce Donitze; Dr. Hans Frank - generalní guvernér v okupovaném Polsku; Dr. Wilhelm Frick - říšský ministr vnitra; Hans Fritzsche - hlavní rozhlasový komentátor; Dr. Walther Funk - říšský ministr hospodářství a prezident banky; Rudolf Hess - od května 1941 zástupce führera ve funkci předsedy nacistické strany; obergruppenführer SS Dr. Ernst Kaltenbrunner - od r.1942 šéf hlavní říšské bezpečnostní služby RSHA; polní maršál Wilhelm Keitel - šéf štábu nejvyššího velení ozbrojených sil; generaloberst Alfred Jodl - šéf operačního štábu; Dr. Robert Ley - vůdce německé fronty práce; Konstantin von Neurath - říšský ministr zahraničí, pozdější říšský protektor Čech a Moravy; Frantz von Pappen - do června 1934 vícekancléř, později Hitlerův zvláštní zplnomocněnec v Rakousku a vyslanec v Turecku; Joachim von Ribbentrop - říšský ministr zahraničí; Reichsleiter Alfred Rosenberg - říšský ministr pro okupování východního teritoria; Gauleiter Fritz Sauckel - führerův generální zplnomocněnec pro pracovní síly; Dr. Hjalmar Schacht - říšský ministr hospodářství do r. 1937, prezident říšské banky do r. 1939; Dr. Arthur Seyss-Inquart - říšský komisař v Nizozemí; Albert Speer - říšský ministr zbrojařství od února 1942; Gauleiter Julius Streicher - vydavatel periodika Sturmer. Obžaloba byla shrnuta první den procesu a nejprve byla znovu vysvětlena

---

⁴ Honzík, M.: Povstaňte soud přichází. Praha, Panorama, 1986, s. 113.

skutková podstata první části obžaloby. Žalobci se snažili dokázat, že se obžalovaní spolu s jinými osobami účastnili spiknutí, jehož cílem bylo páchat zločiny válečné a proti lidskosti. Druhá část obžaloby se zabývala zločiny proti míru. Bylo prokázáno, že ani v jednom případě útočné války se nacisté nepokoušeli řešit sporné problémy vyjednáváním a problémy řešili pomocí vojenské síly a porušovali tzv. válečné zákony a zvyklosti obsažené v Řádu pozemní války a v Ženevských úmluvách z roku 1929 (o zajatcích, raněných a nemocných). Zločiny proti lidskosti se týkaly vyvraždění židů, příslušníků slovanských národů a odpůrců nacismu.

Na závěr byla charakterizována vina jednotlivých obviněných, byly obžalovány již dříve vyjmenované nacistické organizace a připojen seznam mezinárodních smluv a dohod, které nacisté porušili.

Konalo se 403 zasedání soudu, bylo vyslechnuto dvě stě svědků, uvedeno čtyři tisíce dokumentů a promítnuto několik stovek metrů filmu. Mezinárodní vojenský tribunál vynesl rozsudek. Dvanáct obžalovaných bylo odsouzeno k smrti: Goring, Ribbentrop, Keitel, Kaltenbrunner, Rosenberg, Frick, Frank, Streicher, Sauckel, Jodl, Seyss-Inquart a Martin Bormann v nepřítomnosti. Hess, Funk a Leader byli odsouzeni na doživotí, Schirach a Speer na dvacet, Neurath na patnáct a Donitz na deset let odnětí svobody. Schacht, Fritzsche a von Papen byli zproštěni obžaloby.

I přes svoji historickou důležitost je Norimberskému procesu vytýkáno porušení principu práva *nullum crimen, nulla poena sine lege* (nikdo nemůže být trestán za zločin, který nebyl v době jeho spáchání definován zákonem) a zpětné uplatnění nových zákonů (zejména zločin přípravy útočné války). Dále nestrannost soudu, protože soudci byli jmenováni vítěznými mocnostmi; porušení práva a rovnosti stran, neboť obhajobě nebyl umožněn přístup ke všem zabaveným archivům a dokumentům. Další byla morální námitka, že mnoho zločinů, za které byli souzeni váleční zajatci se dopustili i vítězné mocnosti. Norimberský soudní proces ovlivnil mezinárodní trestní právo tím, že přispěl k jeho kodifikaci a dal podnět k myšlence vytvoření stálého mezinárodního soudu.

Závěry Norimberských procesů pomohly k vytvoření dokumentu jako Všeobecná deklarace lidských prav (1948), Ženevské úmluvy na ochranu obětí války (1949), Konvence o genocidě (1948), Úmluva o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti (1968).

Norimberk II

Po skončení Norimberského procesu s hlavními německými válečnými zločinci provedla Anglie a USA řadu jiných soudních procesů s některými hitlerovskými generály, lékaři atd., kteří se dopustili válečných zločinů.

Prvním je tzv. „lékařský proces“, ve kterém bylo žalováno 23 lékařů, žaloba zněla na tyto zločiny: 1. společný plán nebo spiknutí 2. válečné zločiny 3. zločiny proti lidskosti 4. členství ve zločineckých organizacích. Proces byl zahájen 9. 12. 1946 a trval do 20. 8. 1947. Soudní tribunál tvořili: předseda senátu Walter B. Beals a soudci Herold L. Sebering, Johnson T. Crawford a Victor T. Swearingen, žalobu reprezentovali Telford Taylor a James M. McHaney. K trestu smrti byli odsouzeni, šéf správního oddělení NSDAP a organizátor programu euthanasie SS Oberführer Viktor Brack, osobní lékař Adolfa Hitlera a šéf programu euthanasie Karl Brandt, právník a osobní referent Heinricha Himmlera Rudolf Brandt, osobní lékař Heinricha Himmlera a šéf německého Červeného kříže Karl Gebhardt, vedoucí lékař koncentračního tábora Buchenwald Waldemar Hoven, šéf zdravotnického institutu SS Joachim Mrugowsky a vedoucí vojenského vědeckého výzkumu Wolfram Sievers. Dále byli odsouzeni: lékař koncentračního tábora Ravensbrück a asistent profesora Gebharta Fritz Fischer, vedoucí odborník na tropická onemocnění a generál zdravotní služby Luftwaffe Gerhard Rose a šéf zdravotní služby Luftwaffe generál Oskar Schröder na doživotí, generál zdravotní služby Luftwaffe Hermann Becker-Freyseng a lékařka koncentračního tábora Ravensbrück Herta Oberheuser na 20 let, lékař koncentračního tábora Dachau Wilhelm Beiglbock na 15 let a šéf personálního oddělení v Úřadu říšského zdravotnictví SS a policie Helmut Poppendick na 10 let. Osvobozeni byli: zástupce šéfa Říšského úřadu zdravotnictví Kurt Blome, specialista na kožní a pohlavní choroby Adolf Pokorny, generál zdravotní služby Luftwaffe Georg August Weltz, generál zdravotní služby Luftwaffe Hans Wolfgang Romberg, generál zdravotní služby Luftwaffe Konrád Schäfer, generál zdravotní služby Luftwaffe Siegfried Ruff a šéf chirurgické kliniky v Berlíně Paul Rostock.

Druhý proces (2. 1. - 17. 4. 1947) se konal proti Erhardu Michovi (polní maršál pro letecké zbraně). Byl odsouzen k doživotnímu zajetí. V roce 1951 mu byl trest změněn na 15 let vězení a v roce 1954 předčasně propuštěn. Soudní tribunál tvořili

předseda senátu Robert M. Toms a soudci Fitzroy D. Philips, Michael A. Musmanno a John J. Speight, žalobu reprezentovali Telford Taylor a Clark Denny.

Třetí proces (5. 3. - 4. 12. 1947) proti představitelům nacistické justice. Bylo žalováno 16 právních představitelů nacistické éry. Na doživotí byli odsouzeni: státní sekretář ministerstva spravedlnosti Herbert Klemm, předseda Mimořádného soudu v Norimberku v letech 1937 - 1943 Oswald Rothaug a státní sekretář ministerstva spravedlnosti Franz Schlegelberger na 10 let; pracovník trestněprávního oddělení ministerstva spravedlnosti Wilhelm von Ammon, generální prokurátor v Hammu Gunther Joel, prokurátor lidového soudu Ernst Lautz a pracovník ministerstva spravedlnosti Wolfgang Mettgenburg na 7 let; prezident Vrchního zemského soudu v Hamburku Curt Rothenberger a prezident Říšského pracovního soudu Josef Altstotter na 5 let vězení. Osvobozeni byli také prokurátor Lidového soudu Gunter Nebelubg a soudce z lidu u Lidového soudu Hans Petersen. Před vynesením rozsudku spáchali sebevraždu bývalý ministr spravedlnosti Georg Thierack a úředník ministerstva spravedlnosti Carl Westphal. Ze zdravotních důvodů nebyl souzen víceprezident Lidového soudu v Bavorsku Karl Engert.

Čtvrtý (8. 4. - 3. 11. 1947) vedlejší proces se konal před americkým vojenským soudem. Obžalováno bylo 18 příslušníků SS, zaměstnanců Wirtschafts und Verwaltungshauptamt, ekonomického a administrativního úřadu v rámci SS. K trestu smrti byli odsouzeni šéf WVHA a generál SS Oswald Pohl, zástupce šéfa WVHA a generál major SS Georg Lorner, SS-Standartenführer Franz Eirenschmalz a SS-Sturmbannführer Karl Sommer. Popraven byl pouze Pohl a ostatním byl trest změněn na trest vězení. Dále byli odsouzeni zástupce šéfa WVHA a generál SS August Frank, SS-Obersturmbannführer Max Kiefer a SS-Obersturmbannführer Karl Mumenthey na doživotí, zástupce šéfa WVHA a brigádní generál Waffen SS Heinz Karl Fansau na 25 let, SS-Obersturmbannführer Hans Bobermin na 20 let a SS-Oberführer Hans Lorner, SS-Standartenführer Erwin Tschentscher, Obersturmbannführer Waffen SS Hermann Pock, SS-Oberführer Hans Heinrich Baier, úředník WVHA Hans Hohberg a SS-Hauptsturmführer Leo Volk na 10 let vězení. Osvobozeni byli SS-Standartenführer Josef Vogt, SS-Standartenführer Rudolf Scheide a SS-Obersturmbannführer Horst Klein.

V pátém procesu (19. 4. - 22. 12. 1947) bylo obžalováno šest vedoucích činitelů průmyslového podniku Flick Kommanditgesellschaft. Velkopřemýslník Friedrich Flink byl odsouzen na 7 let, Otto Steinbrinck na 5 let a Bernhardt Weissna 2,5 roku vězení. Odilo Burkhart, Konrád Kaletsch a Hermann Terberger byli osvobozeni. Obžaloba kladla obviněným za vinu využívání otrocké práce zajatců a lidí nasazených do Německa na práci, rabování obsazených území a finanční podporu nacistů.

Šestý proces (27. 8. 1947 - 30. 7. 1948) - obžalováno bylo 24 vedoucích činitelů koncernu IG-Farben pro ekonomické rabování obsazených území, využívání otrocké práce a podporu NSDAP. Na 8 let vězení byli odsouzeni: člen představenstva a chemik Otto Ambros a šéf výstavby továrny v Osvětimi Walter Dürrfeld, na 7 let člen představenstva a šéf chemičky Buna u Osvětimi Fritz der Meer, na 6 let předseda dozorčí rady koncernu Carl Krauch a člen představenstva a vedoucí výroby továrny v Osvětimi Heinrich Butefisch, na 4 roky člen představenstva koncernu Hermann Schmitz, na 3 roky člen představenstva Max Ilgner, na 2,5 roku člen představenstva a vedoucí ekonomického oddělení Georg von Schnitzler, na 2 roky plánovač Ernst Burgin, šéf oddělení kovu Paul Hfliger a manažer Heinrich Oster a na 1,5 roku člen představenstva a šéfinženýr Friedrich Jahne šéf obchodu s barvivou pro jihovýchodní Evropu Hans Kugler. Osvobozeni byli ředitel společnosti AGFA a šéf sekce koncernu Fritz Gajewski, šéf chemického výzkumu Heinrich Horlein, právní zástupce August von Knierim, šéf osobního oddělení Christian Schneider, plánovači Hans Kuhne, Karl Würster a Carl Lautenschlager, lékař Wilhelm Mann, šéf tajné policie Heinrich Gattineau a jeho zástupce SS-Hauptsturmführer Erich von der Heyde. Ze zdravotních důvodů nebyl souzen plánovač Max Bruggemann.

V sedmém (8. 7. 1947 - 19. 2. 1948) vedlejším procesu bylo obžalováno 12 vysokých armádních důstojníků německé armády za zločiny během balkánského tažení. Na doživotí byli odsouzeni: velitel jihovýchodního úseku a zároveň velitel 12. německé armády v letech 1941 - 1942 polní maršál Wilhelm List, jeho nástupce generál Walter Kunte; na 20 let velitel 2. tankové armády v Jugoslávii v letech 1943 - 1944 generál Lothar Rendulic a vojenský velitel v Řecku v letech 1942 - 1944 generálmajor Wilhelm Seidel, na 15 let velitel skupiny Jižní Řecko generál Helmuth Felmy, na 12 let velící generál horské armádní skupiny v letech 1943 - 1945 Hubert Lanz, na 10 let velící důstojník 2. tankové armády v Jugoslávii generálmajor Ernst von Leyser a na 7 let velící

důstojník 2. tankové armády v Jugoslávii, náčelník štábu vojenského velitelství v Srbsku a Řecku generál Kurt von Geitner. Před vynesením rozsudku spáchal sebevraždu generál Franz Bohme a ze zdravotních důvodů nebyl souzen polní maršál Maxmilián von Weichs.

Osmý proces (20. 10. 1947 - 10. 3. 1948) - žalováno bylo 14 vedoucích pracovníků hlavního rasového a osidlovacího úřadu Rasse und Siedlungshauptamt. Úřad spadal pod říšského komisaře pro upevnění německé národnosti Heinricha Himmlera. Na doživotí byl odsouzen náčelník štábu Ulrich Greifelt. Dále byli odsouzeni Otto Hofmann a jeho zástupce Richard Hildebrandt na 25 let, šéf repatriačního úřadu pro etnické Němce Werner Lorenz na 20 let, zástupce náčelníka štábu Rudolf Creutz, čelný představitel Heinz Bruckner a zástupce v západním Polsku Herbert Hubner na 15 let a náčelník štábu Fritz Schwalm na 10 let vězení. Pouze na dobu ztrávenou ve vazbě byli odsouzeni vedoucí pracovníci Konrád Mayer-Hetling a Otto Schwrzenberger, šéf spolku Lebensborn Max Sollmann a čelní představitelé spolku Gregor Ebner a Gunther Tesech. Osvobozen byl zástupce šéfa spolku Inge Viermetz.

Devátý proces (29. 9. 1947 - 10. 4. 1948) - obžalováno bylo 24 čelných představitelů speciálních pohotovostních jednotek SD, tzv. Einsatzgruppen. Tyto jednotky operovaly na východní frontě jejich hlavním úkolem bylo systematické vyvražďování židů. K trestu smrti byli odsouzeni velitel Einsatzgruppe D SS-Gruppenfuhrer Otto Ohlendorf, velitel Einsatzgruppe B SS-Brigadefuhrer Erich Neumann, velitel speciální jednotky Sonderkommando 4A v rámci Einstzgruppe C SS-Standartenfuhrer Paul Blobel a velitel Sondrekommanda 11B v rámci Einsatzgruppe D SS-Obersturmbannfuhrer Werner Braune. K trestu smrti byli dále odsouzeni velitel Sonderkommanda 7A v rámci Einsatzgruppen B SS-Standartenfuhrer Martin Sandberger, zástupce velitele SS-Standartenfuhrer Willy Seifert, velitel Eugen Steimle, velitel Adolf Ott, velitel Ernst Biberstein, velitel Heinz Schubert. Na doživotí byli odsouzeni Heinz Jost, Erwin Schultz, velitel pracovního komanda Moskva SS-Brigadefuhrer Franz Six, zástupce velitele Waldemar von Radetzky, na 20 let zástupce velitele Felix Ruhl. Pouze na dobu strávenou ve vazbě byl odsouzen velící důstojník Mathias Graf. Před vynesením rozsudku spáchal sebevraždu velící důstojník Emil Haussmann a ze zdravotních důvodů nebyl souzen velitel Otto Rasch.

V desátém (8. 12. 1947 - 31. 7. 1948) vedlejším procesu bylo obžalováno 12 řídicích pracovníků Kruppova koncernu. Byli obžalováni z ekonomického rabování obsazených území, využívání otrocké práce a podpory NSDAP. Odsouzeni byli Alfried Krupp, Friedrich von Bulow a Erich Miller na 12 let, Eduard Houdremont a Friedrich Wilhelm Janssen na 10 let, Max Otto Ihn a Karl Adolf Ferdinand Eberhardt na 9 let, Ewald Oskar na 2 roky a 10 měsíců vězení. Osvobozen byl Karl Heinrich Pfirsh.

Jedenáctý proces (6. 1. - 18. 11. 1948) - obžalováno bylo 21 členů německé vlády a vysokých státních úředníků. Odsouzeni byli: šéf Hlavního úřadu SS SS-Obergruppenfuhrer Gottlieb Berger na 25 let, diplomat a vládní zplnomocněnc v Maďarsku Edmund Veesenmayer a šéf říšského kancléřství Hans Heinrich Lammers na 20 let, státní sekretář a zástupce Hermanna Goringa Paul Korner, šéf koncernu Hermann-Goring-Werke Paul Pleiger a sekretář ministerstva zbrojního průmyslu Hans Kehrl na 15 let, ministr financí a říšský kancléř Johann Ludwig Graf Schwerin von Krosigk a státní sekretář Wilhelm Keppler na 10 let, státní sekretář ministerstva zahraničí Gustav Adolf Steengracht von Moyland, vyslanec u čínské vlády v Nankingu Erns Wormann, vyslanec Ernst von Weizsacker, ministr zemědělství a výživy Richard Walter Darré, státní sekretář na ministerstvu propagandy Otto Ditrich a ředitel Dresdner Bank Karl Raschke na 7 let, šéf SD a Abwehru SS-Brigadefuhrer Walter Schellenberg na 6 let, viceprezident říšské banky Emil Johann Puhl a státní sekretář v ministerstvu zahraničí Erns Wilhelm Bohle na 5 let, prostředník mezi ministerstvem zahraničí a nejvyšším armádním velením Karl Ritter na 4 roky a ministr vnitra Wilhelm Stuckhart na 3 roky a 10 měsíců. Osvobozeni byli vyslanec v Maďarsku Otto von Erdmannsdorf a státní ministr Otto Meissner. Před vynesením rozsudku spáchal sebevraždu ministr zemědělství a výživy Herbert Ernst Backe. Všichni odsouzení byli předčasně propuštěni v roce 1951.

Ve dvanáctém (28. 11. 1947 - 30. 12. 1948) a posledním vedlejším procesu bylo obžalováno 14 vysokých důstojníků německé armády. Na doživotí byli odsouzeni: šéf politické propagandy wehrmachtu generál Hermann Reinecke a zástupce šéfa operačního štábu ozbrojených sil generál Walter Warlimont, na 20 let polní maršál Georg von Kuchler, generál Hans von Salmuth a generál Karl von Roques, na 15 let generál Hermann Hoth a generál Georg-Hans Reinhardt, na 8 let generál Otto Wohler, na 7 let generál Rudolf Lehmann, na 5 let generál Karl-Adolf Hollidt a na 3 roky polní

maršál Hugo Sperrle a admirál Otto Schniewind. Ještě před vynesáním rozsudku spáchal sebevraždu generál Johannes Blaskowitz.⁵

Na území západního Německa bylo okupačními mocnostmi odsouzeno v americké zóně 1814 obžalovaných, z toho 450 k smrti, v anglické 1805 obžalovaných z nich 240 k smrti, ve francouzské 2108 obžalovaných, z nich 104 k smrti. Ze 749 rozsudku trestu smrti bylo vykonáno 486. Američané, Angličané a Francouzi soudili převážně jen ty zločince, kteří jim náhodou padli do rukou, aniž prostudovali a vyhodnotili písemný materiál. V květnu 1946 byl do Polska vydán Rudolf Hess, zakladatel osvětimského koncentračního tábora a spolu s ním asi 600 členů osvětimské posádky. Od 11. do 29. března 1947 se konal před Nejvyšším národním tribunálem ve Varšavě první tzv. osvětimský proces. Hess byl odsouzen k trestu smrti provazem a rozsudek byl vykonán 16. dubna 1947. Ve druhém osvětimském procesu konaném 25. listopadu 1947 v Krakově byl obžalovaný druhý osvětimský komandant Artur Liebehenschel a 38 dalších členů SS, kteří řídili provoz v Osvětimi. V roce 1959 probíhal třetí osvětimský proces. Jako obžalovaný před něho měl předstoupit další osvětimský komandant Richard Bar, ten ale ve vězení náhle zemřel, a tak na jeho místo nastoupil Robert Mulka. Obžaloba ho viní za spoluúčast na hromadném vraždění. Franz Johann Hofmann, obžalován z řady těžkých zločinů, kterých se dopustil v osvětimských táborech byl odsouzen k doživotnímu vězení v roce 1949 porotním soudem v Mnichově. Oswald Kaduk odsouzen sovětským vojenským tribunálem k pětadvaceti letům nucených prací. Arthur Breitwiese vydán Polsku z amerického zajetí v roce 1946 a odsouzen Nejvyšším polským tribunálem v Krakově k trestu smrti za používání cyklonu B k usmrcování vězňů. Z tisíců osvětimských příslušníků SS bylo odsouzeno jen několik desítek, ti kteří byli identifikováni a vydáni polským soudům. Od roku 1948 je zřejmý pokles zájmu západních mocností o potrestání válečných zločinců. Žádosti ostatních zemí o jejich vydání jsou většinou zamítány. Okupační soudy začínaly odsouzené nacistické zločince propouštět a omilostňovat, protože mezi nimi bylo mnoho bývalých velkých průmyslníků, generálů a diplomatů, kteří většinou nastoupili ihned na svoje bývalé posty a získali větší moc a postavení než měli za nacistického Německa. V roce 1955 po ustavení Spolkové republiky začala nová vlna propouštění,

---

⁵ Sunardi, T.: Vojenské tribunály po druhé světové válce. Doktorská disertace. Praha, Prf UK, 1998, s. 68-76. www.valka.cz

mezi nimi i 300 odsouzených k trestu smrti. Jediní, kteří v této době houževnatě usilovali o potrestání, byli členové protifašistických organizací a to převážně bývalí vězňové nacistických koncentračních táborů a nově vytvořená mezinárodní organizace bývalých osvětimských vězňů ve Varšavě, která disponovala bohatým dokumentačním materiálem. Díky ní se nacistické zločiny dostávaly do popředí zájmu a tím se měnila i situace v Německu, kde se znovu dostává do popředí závazek k potrestání a úcta k právu a spravedlnosti. V roce 1962 byl v Ulmu zahájen proces se členy einsatzkommanda pro vraždy spáchané na litevských komunistech a na židovském obyvatelstvu v Litvě roku 1941. Byl zřízen centrální úřad Zentralstelle der Landesjustiz-Verwaltungen zur Aufklärung der Nazional-sozialistischen Verbrechen se sídlem v Ludwigsburgu, který do pátrání zavedl systém. Každá spolková země vyslala svého prokurátora a dotovala jeho rozpočet. Podařilo se vypátrat bývalé pohlaváry, kteří se ukrývali na základě falešných údajů, či již byli zapojeni do mocenských pozic. V roce 1965 v tzv. Frankfurtském procesu, který byl připravován pět let, bylo vyslechnuto na 1500 svědků, spisový materiál čítající na 20000 stran. Bylo souzeno 23 bývalých dozorců z osvětimského koncentračního tábora a byli odsouzeni k trestům odnětí svobody různé délky a z toho šest k trestu doživotí.

Tokijský proces

V roce 1946 byl zřízen Tokijský tribunál nebo také Mezinárodní vojenský tribunál pro dálný východ (International military for the far east) k souzení a potrestání vůdců Japonska za druhé světové války. Tokijský proces byl oficiálně zahájen 2. 5. 1946. V procesu bylo 28 japonských obžalovaných, kteří v době války na pozicích vojáků, diplomatů, čelních politiků a jedna civilní osoba spáchali válečné zločiny. Obžalovaný číslo jedna byl ministerský předseda a ministr války Todžo. Mezi další známé obžalované patřil Koki Hirota ministr zahraničí v letech 1933-1936 a předseda vlády v letech 1936 - 1937, Mamoru Sigemicu ministr zahraničí v letech 1943 - 1945, Sigenori Togo ministr zahraničí v letech 1941 - 1942 a 1945, Iwao Macui vrchní velitel japonské armády ve střední Číně v letech 1937 - 1938 a Koici Kido ministr vnitra v roce 1939 a ministr bez portfeje v letech 1940 – 1945. Rovněž jedna civilní osoba Sumei Okawa, který působil jako propagandista a byl údajným organizátorem mukdenského incidentu z roku 1931.⁶ Tokijský statut byl vypracován podle Norimberského statutu. Tokijský soud se skládal z jedenácti soudců, zástupců států, kteří byly ve válečném stavu s Japonskem (SSSR, USA, Austrálií, Velkou Británií, Filipínami, Novým Zélandem, Britskou Indií, Nizozemím, Čínou, Indií a prozatímní vládou Francie). Předsedou soudu byl zvolen Australan Webb, každý stát jmenoval svého žalobce a hlavním žalobcem se stal Američan Keenan. Viněni byli z více než třiceti skutků zločinu proti míru, z nichž první bylo obvinění, že se podíleli na spiknutí za účelem ovládnutí východní Asie a posléze i světa. Dále byli souzeni z trestných činů: 1. vypracování nebo výkon všeobecného plánu spiknutí za účelem vedení války nebo válek s porušením mezinárodního práva jako vůdce, organizátor, podněcovatel nebo spoluviník, 2. vedení nevyprovokované války proti Číně, 3. vedení agresivní války proti USA, 4. vedení agresivní války proti členům Commonwealthu, 5. vedení agresivní války proti Nizozemí, 6. vedení agresivní války proti Francii (Indočína), 7. vedení agresivní války proti Sovětskému svazu, 8. příkázání, povolení a schválení nelidského zacházení s válečnými zajatci a jinými osobami, 9. úmyslné a bezohledné zanedbávání učinit adekvátní kroky k zabránění ukrutnostem. Proces trval více než dva roky, důkazy

---

⁶ Roling, B.V.A.: Tokijský proces. Praha, Mladá fronta, 1995, str. 13.

obsahovaly 779 přísězných prohlášení a celkem 4836 dokumentů, vyslechnuto bylo 419 svědků. Zkušenosti z norimberské soudní síně byly i pro obžalované pramenem poučení. Bezpochyby na radu svých obhájců se třetina obžalovaných rozhodla nevypovídat, vše za ně obstarali obhájci a tím se vyhnuli úskalí křížových výslechnů, které byly pro mnohé norimberské obžalované tak osudné.

Tokijská obžaloba musela překonávat neobyčejné obtíže a překážky. Tu poslední ji připravil snad vědomě, snad nevědomky nejvyšší spojenecký činitel v okupovaném Japonsku generál MacArthur, který vydal toto nesmyslné nařízení: Než mohl být některý z obžalovaných členů vlády nebo parlamentu uvězněn, bylo třeba o jeho vydání požádat japonský parlament. Za tu dobu se pochopitelně dalo stihnout mnoho. Spálit kompromitující materiály, domluvit se svědky, případně spáchat sebevraždu, jak učinil mnohonásobný ministersky předseda kníže Konoe. Je pozoruhodné, že Tokijský tribunál mlčky přešel vinu hlavy státu – japonského císaře. V rámci kapitulace bylo dohodnuto, že vítězové nechají hlavu státu na pokoji.⁷ Všichni obvinění byli prohlášeni za vinné. Sedm bylo odsouzeno k trestu smrti oběšením, ostatní na tresty byly od sedmi let po doživotí. Odsouzený Dohihara se odvolal k Nejvyššímu soudu Spojených států a jeho příklad následovali i další odsouzení. Z právního hlediska to byl nesmysl. Nejvyšší soud odvolání přijal, ale po horečných zákulisních jednáních rozhodl, že není kompetentní o tomto odvolání jednat. Stejně jako Norimberský, tak i Tokijský soud byl podroben kritice. Hlavní výtky spočívaly v tvrzení, že soud je nástrojem Američanů jako pomsta za Pearl Harbor a nástrojem uklidnění Američanů po použití atomových zbraní v Japonsku a co bylo kritizováno již v Norimberku pro retroaktivitu trestných činů. Proces nikdy neodsoudil japonského císaře Hirohita, ačkoliv existovaly důkazy, že mnoho příkazů ke spáchání zločinu sám vydával.

Proces s japonskými strůjci bakteriologické války (od 25. do 30. prosince 1949) se konal v Chabarovsku. Soudní proces s dvanácti bývalými příslušníky japonské armády, obviněnými z přípravy a použití bakteriologické zbraně. V japonské armádě byly založeny zvláštní útvary pro výrobu bakteriologické zbraně a byly připravovány speciální vojenské skupiny, aby zamořily bakteriemi města a vesnice, vodní nádrže a

---

⁷ Honzík, M.: Povstaňte soud přichází. Praha, Panorám, 1986, s. 212-213.

studny, dobytek a porosty na území států, jež měly být předmětem japonské agrese. Ve zvláštních dokonale vybavených laboratořích tajných útvarů kvantunské armády v Mandžusku se v bezprostřední blízkosti Sovětského svazu vyráběly měsíčně stovky kilogramů nejnebezpečnějších bakterií. Pěstovaly se desetitisíce krysy a stamiliony blech jako nositelů morové nákazy. Proces se konal před vojenským tribunálem přímořského vojenského okruhu, jemuž předsedal generálmajor justiční služby D.D. Certkov, státní žalobu zastupoval státní rada Smirnov. Obvinění bylo z konání pokusu bakteriologické zbraně na živých lidech, na Číňanech, na účastnících hnutí odporu proti japonským okupantům a sovětských občanech a prováděné se souhlasem velitele kvantunské armády. Ve veřejném jednání byli obviněni: generál Jamada Otozoo, generál Kadzicuka Rjudzi, generál Kavasima Kiosi, bakteriolog Nisi Tosichide, bakteriolog Karasava Tomio, major bakteriolog Onoue Masao, generál bakteriolog Sato Sjudzi, generálporučík Takachasi Takaacu, poručík Chirazakura Dzensaku, rotný Mitomo Kadzuo, svobodník Kikuči Norimicu a laborant Kurusima Rjudzi. Všichni obvinění byli shledáni vinnými a odsouzeni k trestům od 2 do 25 let.⁸

---

⁸ Sunardi, T.: Vojenské tribunály po druhé světové válce. Doktorská disertace. Praha, Prf UK, 1998, s. 82-84.

Zásady mezinárodního práva

uznané v chartě Norimberského tribunálu a v jeho rozsudku.

Zásada:

- 1) Každý kdo spáchá čin, zakládající zločin podle mezinárodního práva, odpovídá za tento zločin a podléhá trestu.
- 2) Skutečnost, že vnitrostátní právo neukládá trest za čin, zakládající zločin podle mezinárodního práva, nezbavuje pachatele odpovědnosti podle mezinárodního práva.
- 3) Skutečnost, že pachatel činu, který zakládá zločin podle mezinárodního práva jednal jako hlava státu, nebo odpovědný vládní činitel, nezbavuje ho odpovědnosti podle mezinárodního práva.
- 4) Skutečnost, že někdo jednal podle příkazu své vlády nebo nadřízeného, nezbavuje ho odpovědnosti, měl-li skutečnou možnost morální volby.
- 5) Každý, kdo je obviněn ze zločinu podle mezinárodního práva, má narok na spravedlivý soud na základě skutečnosti a práva.
- 6) Trestné podle mezinárodního práva jsou tyto zločiny:
  - A) Zločiny proti míru:
    - a) plánování, přípravování, podněcování nebo vedení útočné války nebo války, která je porušením mezinárodních smluv, dohod nebo záruk
    - b) účast na společném plánu nebo spolčení ke spáchání některého z činu uvedených v bodě a).
  - B) Válečné zločiny:
    - a) porušení zákonů nebo obyčejů války, zahrnující, aniž by se však neomezovala, toto porušení: vraždu, hrubé zacházení s civilním obyvatelstvem nebo deportaci civilního obyvatelstva z okupovaného území nebo otročskou práci k jakýmkoliv cílům, vraždu nebo hrubé zacházení s válečnými zajatci nebo lidmi na moři, zabíjení rukojmí, plenění veřejného nebo soukromého majetku, svévolné ničení měst nebo vesnic nebo pustošení neoprávněné vojenskou nezbytností.
  - C) Zločiny proti lidskosti: vražda, vyhlazování, zotročování, deportace a jiné nelidské činy spáchané na civilním obyvatelstvu nebo perzekuce

z politických, rasových nebo náboženských důvodů, páchají-li se tyto činy nebo děje-li se tato perzekuce při provádění kteréhokoliv zločinu proti míru nebo kteréhokoliv válečného zločinu nebo v souvislosti s ním.

- 7) Účastenství při páchání zločinu proti míru, válečného zločinu nebo zločinu proti lidskosti, jak je vymezuje zásada šest je zločinem proti mezinárodnímu právu.⁹

Norimberský proces přispěl ke kodifikaci mezinárodního práva a dal podnět k myšlence vytvoření stálého mezinárodního soudu. Poválečné procesy přispěly k vytvoření mnoha mezinárodních dokumentů.

Úmluva o neprohlášení válečných zločinů a zločinů proti lidskosti

Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitations to War Crimes and Crimes Against Humanity z roku 1968. Pro Českou republiku závazná od roku 1970, kdy vstoupila v platnost jako zákon č. 53/1974 Sb. Promlčení se nevztahuje na zločiny uvedené ve statutu Norimberského mezinárodního vojenského soudního dvora a následně potvrzenými rezolucemi Valného shromáždění OSN. Jestliže dojde ke spáchání činu uvedeného v článku 1) úmluvy, vztahuje se ustanovení této úmluvy na představitele státní moci a soukromé osoby, kteří se jako přímí pachatelé nebo účastníci podíleli na spáchání kteréhokoli z těchto zločinů nebo přímo podněcují k jeho spáchání, nebo se k jeho spáchání spolčují a to bez ohledu na jeho dovršení a na představitele státní moci, kteří jejich páchání tolerují. Státy se zavazují přijmout legislativní opatření, aby umožnily vydání osob v souladu s mezinárodním právem, které se provinili.

Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocida

Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of the genocide. Vyhlášena Valným shromážděním OSN v New Yorku 8. 12. 1948. Pro Českou republiku platná od 12. 1. 1951 jako zákon č. 32/1955 Sb. Smluvní státy se potvrzují, že genocidium, ať spáchané za války nebo míru, je zločinem podle mezinárodního práva a zavazují se zabránit mu a trestat jej. Osoby podléhají trestu, ať již jde o vládní odpovědné činitele nebo osoby soukromé. Státy se zavazují

---

⁹ Sunardi, T.: Mezinárodní vojenské tribunály po 2. světové válce. Doktorská disertace. Praha, Prf UK, 1998, s. 85-87.

přijmout zákonná opatření, aby zajistily účinnost této úmluvy. Osoby souzené za trestný čin genocidy mají být souzeny soudy státu, na jehož území byl trestný čin spáchán nebo mezinárodním trestním soudem. Trestné jsou tyto činy: a) genocidium b) spolčení ke spáchání genocidia c) přímé veřejné podněcování ke spáchání genocidia d) pokus spáchání genocidia e) účastenství na genocidiu¹⁰

Všeobecná deklarace lidských práv

Schválena byla 10. prosince 1948. Poprvé v dějinách se národy spojily a dohodly se na základních principech spravedlnosti, rovnosti a práv pro všechny. Deklarace měla doporučující povahu, proto její ustanovení nebyla právně závazná. Později však s ohledem na její správný obsah a zaměření přejímaly mnohé státy lidská práva a základní svobody v ní obsažené do svých ústav i do univerzálních a partikulárních mezinárodních smluv o lidských právech. Tato pravidla se postupně přeměnila v závazná smluvní a obyčejová pravidla.

Ženevské úmluvy na ochranu obětí války z roku 1949 a

Dodatkové protokoly z roku 1977

Všechny tyto úmluvy a protokoly k nim se vztahují na formálně vypovězené války a na všechny ozbrojené konflikty mezi státy, které mají mezinárodní charakter. Tyto úmluvy a protokoly obsahují řadu společných pravidel, které lze považovat za obecné zásady mezinárodního práva v této oblasti práva, označovaného jako mezinárodní humanitární právo.¹¹

Hlavní zásady jsou:

- 1) Úmluvy a protokoly musí být dodržovány za všech okolností, smluvní státy jsou povinny stanovit tresty za jejich hrubá porušení, za taková se považují vražda, týrání nebo nelidské zacházení, nucení služby v nepřátelské armádě a braní rukojmí. Trestu podléhá nejen ten, kdo se porušení dopustil, ale i ten, kdo k tomu vydal rozkaz.
- 2) Smluvní státy jsou povinny zachovávat tyto úmluvy i ve vztahu k třetím státům, pokud je v konfliktu uznaly.
- 3) Válčící strany nemohou měnit tyto pravidla.

---

¹⁰ www.helcom.cz

¹¹ Potočný, M., Ondřej, J.: Mezinárodní právo veřejné. 3. vyd. Praha, C.H.Beck, 2002, s. 372.

- 4) Pravidla se vztahují i na partyzány, členy organizovaného Odporu a národněosvobozeneckých sil.
- 5) Pravidla zakazují diskriminaci.
- 6) Pravidla zakazují odvetná opatření.
- 7) Smluvní strany jsou povinny dát obsah smluv ve známost.
- 8) Provádění pravidel je postaveno pod dozor neutrálních mocností, či mezinárodních institucí a zároveň řeší spory o výklad.

Ženevská úmluva o zlepšení osudů raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli

Pravidla se vztahují na příslušníky ozbrojených sil všech kategorií. Chráněné osoby musí být respektovány a chráněny za všech okolností.

Ženevská úmluva o zlepšení osudů raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři

Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci

Za válečné zajatce jsou považováni příslušníci ozbrojených sil, milicí, dobrovolných sborů, osoby doprovázející, členové posádek lodí a letadel, hlavy států a členové vlád. Postavení válečného zajatce začíná okamžikem, kdy se ocitl v moci nepřátelské strany. Musí s nimi být zacházeno lidsky a musí být šetřena jejich osobnost a čest.

Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války

Hlavní zásadou, kterou se řídí postavení civilních osob za války, je pravidlo, že válka má být vedena proti ozbrojeným silám a nikoli proti civilnímu obyvatelstvu. Úmluva doporučuje válčícím stranám, aby na počátku konfliktu zřídily vzájemnou dohodu nemocniční a bezpečnostní pásma. Značná část úmluvy je věnována postavení chráněných osob na okupovaném území a zakazuje jejich deportace nebo přemísťování na okupované území. Tyto osoby nemohou být zbaveny práv z této úmluvy.

Další procesy v Evropě po druhé světové válce

Buchenwaldský proces 1947 byl soud s bývalým velitelem koncentračního tábora SS-obersturmbannführerem Hermannem Pisterem, který byl americkým vojenským soudem jako válečný zločinec odsouzen k trestu smrti; s bývalým prvním vedoucím tábora Maxem Schubertem odsouzeným k trestu smrti; s Otto Barnewaldem bývalým hospodářským správcem, s Karlem Wilhemem Friedrichem, Martinem Sommerem a proces proti Ilse Kochové manželce velitele tábora, odsouzené na doživotí.

Malmedský proces z roku 1946, kde bylo obžalováno 73 příslušníků SS, které v prosinci 1944 a v lednu 1945 popravili 353 amerických válečných zajatců. Jednalo se o největší tzv. Dachauský proces. 16. července 1946 všichni obžalovaní byli shledáni vinnými a více než polovina byla odsouzena k trestu smrti.

Britský vojenský soud v roce 1946 proti generálplukovníkovi Nikolausovi von Falkenhorstovi, vrchnímu veliteli německých jednotek v Norsku. V roce 1940 byl vybrán, aby připravil invazi do Norska. Soud v Brunšviku roku 1946 ho odsoudil k trestu smrti pro nabádání podřízených k vraždám uniformovaných spojeneckých vojáků. Jeho trest byl později zmírněn na doživotí a roku 1953 byl omilostněn a propuštěn na svobodu.

Americký soud z roku 1946 proti Seppu Ditrichovi, Hitlerovu osobnímu strážci a aktéru krvavých čistek z 30. 6. 1934. Byl odsouzen na 25 let vězení za to, že vojáci 6. tankové armády vraždili americké zajatce.

V srpnu 1944 bylo v Polsku vytvořeno Polské osvobozené hnutí (Polish Comitee of National Liberation), které mělo za činnost zjistit německé zločiny v Polsku. Zjistili, že 6 028 000 Poláků zahynulo, mezi nimi 5 384 000 lidí zemřelo z důvodu teroru okupantů. Vrchní státní soud v Polsku od 21. 6. 1946 do 5. 7. 1948 odsoudil sedm případů, které se nazývaly Zločin proti Polákům (Crimes Committed Against the Poles). Obžalovaní byli A. Greiser, A. Goeth, L. Fischer, R. Hoss, A. Forster aj. příslušníci z Osvětimi. Všichni byli odsouzeni různými soudy v Polsku (Poznaň, Krakov, Varšava, Gdaňsk). Do roku 1970 bylo v Polsku odsouzeno 5450 válečných zločinců.

Proces proti Josefu Tisovi slovenskému prezidentu v letech 1939 a 1945. Proces proběhl v justičním paláci v Bratislavě od 2. prosince 1946 do 15. dubna 1947. Souzen byl s Alexandrem Machem a v nepřítomnosti souzeným Ferdinandem Durčanským. Všichni byli obviněni z podílu na rozbití Československa, z likvidace demokratických práv a svobod na Slovensku a aktivního vystoupení proti Slovenskému národnímu povstání. Tiso a Mach ještě také za zavlčení Slovenska do války proti Polsku, SSSR, USA a Velké Británii. A rovněž za schvalování, resp. aktivní účasti na deportacích slovenských židů, přičemž už každý z těchto jednotlivých bodů umožňoval trest smrti. Tiso neprojevil žádnou lítost a pokud by mohl postupoval by stejně. V dubnu 1947 byl odsouzen k trestu smrti. Žádal o udělení milosti, předsednictvo Slovenské národní rady se tím nezabývalo a žádost postoupilo vládě v Praze. Ta po čtyř hodinovém jednání rozhodla poměrem hlasů 17 ku 6 záporně a prezident Edvard Beneš milost neudělil.

Proces v Norsku s vůdcem nacistické strany Vidkumem Quislingem, jehož jméno se stalo přímo symbolem kolaborace, spolu s dvěma dalšími předními představiteli. Nasjonal Samoiny byl odsouzen k trestu smrti nejen jako kolaborant, ale i jako válečný zločinec. Popraven byl 24. října 1945.

Proces ve Francii. Francouzský trestní zákoník stíhal každého, kdo souhlasil s mocností vedoucí s Francií válku, nebo podporoval její konání. 4. října 1945 se konal proces s Pierrem Lavalem a byl vynesena rozsudek trestu smrti. Petain kolaborant, který ustanovil vládu ve Vichy, stanul před soudem roku 1945. Státní zástupce požadoval trest smrti, porota návrh přijala, ale zároveň rozhodla podat návrh na udělení milosti. V dějinách soudnictví tak nastal unikátní případ. Soud který se rozhodl pro nejvyšší trest a současně doporučil udělit milost. DeGaulle o dva dny změnil trest smrti na doživotí.

Adolf Eichmann, ačkoli nikdy nezmačkl spoušť, byl jeden z největších masových vrahů v dějinách, dohlížel na tzv. konečné řešení židovské otázky. Po válce se mu podařilo uprchnout do Argentiny, kde byl vypátrán izraelskou tajnou službou Mossad a unesen do Izraele. Zde byl od 2. dubna 1961 souzen.¹² Byl obžalován, že spolu s dalšími způsobil smrt milionů Židů, s upřesněním činnosti prováděnou

---

¹² www.druha.svetova.cz/osobnosti/adolf-eichmann/
www.holocaust.cz/cz2/history/people/eichmann
www.wikipedia.org/wiki/Adolf_Eichmann

obžalovaným. V druhém bodě obžaloby byl viněn, že miliony Židů uvrhl do životních podmínek směřujících k jejich fyzické likvidaci, zotročení, uzavření do ghetta a deportování za nelidských poměrů. Třetí bod obžaloby ho vinil z újmy, kterou utrpěly miliony Židů v období nacistické nadvlády jako zotročení, hladovění, hromadné zatýkání, bití a hospodářský bojkot, s cílem zničit židovský národ. Čtvrtý bod Eichmanna vinil za to, že od roku 1942 na různých místech a za různých okolností nutil Židy ke sterilizacím a interrupcím. Dále byl obžalován za zločiny proti lidskosti a za válečné zločiny. V dalších bodech byl obviněn z vraždění, vyhlazování, zotročování, moření hladem a vyhánění židovského civilního obyvatelstva, z pronásledování Židů z národnostních, rasových a náboženských důvodů a z konkrétních případů olupování Židů a zabírání jejich majetku. Další body obžaloby zahrnovaly deportování 500 000 polských civilistů odvezených za nelidských podmínek s cílem vytvořit prostor pro přesídlení etnických Němců, deportaci 14 000 Slovinců, soustředění a deportování desítek tisíc Romů a deportaci 100 dětí z Lidic do Polska. Poslední bod se týkal Eichmannova členství v organizacích SS, SD a gestapo.¹³ 2. prosince 1961 byl shledán vinným a odsouzen k trestu smrti oběšením.

20. prosince 1963 přesně v 8:30 byl zahájen v zasedací síni radnice Romer ve Frankfurtu nad Mohanem třetí proces proti osvětimským zločincům. Roku 1965 byl vynesena rozsudek. K trestu doživotního žaláře se odsuzují: Wilhelm Boger pro vraždy v nejméně 114 případech, Franz Hofmann pro vraždu a pro společnou vraždu v nejméně 2 880 případech, Oswald Kaduk pro vraždy v deseti případech a společnou vraždu v nejméně tisíci případech, Stefan Baretzki pro vraždu nejméně v pěti případech a pro napomáhání k vraždám nejméně v 8 250 případech, Josef Klehr pro vraždy nejméně ve 475 případech a pro napomáhání k vraždám nejméně ve 2730 případech, Emil Bednarek pro vraždy ve 14 případech. Robert Mulka pro napomáhání k vraždám nejméně ve 3 000 případech ke 14 letům vězení, Karl Hocker pro napomáhání k vraždám nejméně ve 3 000 případech k 7 letům vězení, Hans Stark pro vraždy nejméně ve 300 případech k 10 letům trestu pro mladistvé, Klaus Dylewski pro napomáhání k vraždám nejméně v 1 500 případech k 5 letům vězení, Pery Broad pro napomáhání k vraždám nejméně 2 000 případech ke 4 letům vězení, Bruno Schlage pro napomáhání k vraždám nejméně

---

¹³ Cesarini, D.: Eichmann jeho život a zločiny. Praha, Argo, 2004, s. 248.

v 80 případech k 6 letům vězení, Franz Lucas pro napomáhání k vraždám nejméně v 4 000 případech ke 3 letům a 3 měsícům vězení, Filli Frank pro napomáhání k vraždám nejméně v 6 000 případech k 7 letům vězení, Viktor Capesius pro napomáhání k vraždám nejméně v 8 000 případech k 9 letům žaláře, Herbert Scherpe pro napomáhání k vraždám nejméně v 900 případech k 4 letům a 6 měsícům žaláře. Emil Hantl pro napomáhání k vraždám nejméně v 380 případech k 3 letům a 6 měsícům žaláře. Filli Schatz, Johann Schubert a Artur Breitwieser byli osvobozeni pro nedostatek důkazů.¹⁴

---

¹⁴ Kulka, E.: Soudcové, žalobci, obhájci. Praha, Svoboda, 1966, s. 215.

Československo

V okupovaném Československu patřili ke kolaborantům a zrádcům především představitelé protektorátní správy, činitelé pronacistických organizací. Lidé, kteří si chtěli udržet, popřípadě získat mocenské postavení a majetek, udavači a zbabělci. Na Slovensku to byli představitelé klerofašistické vlády a přední představitelé Ludácké strany, Hlinkovy gardy a jejich pohotovostních oddílů.

Vyvstala otázka na základě jakých právních předpisů měli být tito zrádci souzeni a potrestáni. Platné právo hrozilo trestními sankcemi za vraždu, ublížení na zdraví, loupež a ostatní kriminální delikty. I na tzv. politické delikty, například velezradu atd. zákony pamatovaly. Od roku 1923 existoval zákon číslo 50 na ochranu republiky, který sice stíhal například snahu o obnovení vlády habsburského rodu, ale neurčoval trest za udavačství. Trestně postihoval přípravu úkladů o republiku, ale pochopitelně nemohl počítat se situací, kdy se tyto úklady uskutečnily.

Na novou mimořádnou situaci bylo třeba právně reagovat. K této otázce se vyslovil již Košický vládní program, úkol potrestat válečné zločiny obsahovala devátá kapitola “Vláda bude pokládat za svůj nejvyšší odpovědný úkol a za svou mravní povinnost před českým a slovenským národem postihnout a vydat soudu a trestat všechny válečné provinilce, všechny zrádce, všechny vědomé a aktivní pomocníky německých nebo maďarských utlačovatelů“. Zvláštní opatření provede vláda v zájmu toho, aby bylo zajištěno odsouzení a potrestání zrádců, kolaborantů a fašistických živlů z řad českého a slovenského národa. Ve spojení s Národními výbory budou všude uvedeny v činnost mimořádné lidové soudy, přičemž jejich příslušnost bude určena místním okruhem a povahou provinění. Pro případy známých a vlasti odpovědných provinilců bude zřízen Národní soud. Pro trestní stíhání zrádců a kolaborantů budou všeobecně sloužit za podklad ustanovení dekretů prezidenta republiky o potrestání válečných zločinců. Jako velezrádce republiky postaví před Národní soud protektorátního prezidenta republiky dr. Háchu všechny členy Beranovy vlády, kteří dali souhlas k Háchovu podpisu tzv. Berlínské smlouvy z 15. března 1939, souhlasili se Smlouvou o zřízení tzv. protektorátu Čechy a Morava a kteří vítali Hitlera při příchodu do Prahy v roce 1939. Vláda se postarala, aby byli postaveni před soud všichni členové protektorátních vlád od 16. března 1939. Stejně jako Tiso a členové tzv. slovenských

vlád od 14. března 1939, jakož i tzv. slovenského sněmu. Dále politici a úřední pomocníci dr. Háchy, jakož i odpovědní vedoucí úředníci protektorátní správy. Dále novináři, kteří sloužili Němcům, funkcionáři Kuratoria pro výchovu české mládeže, členové Vlajky, členové a funkcionáři České ligy proti bolševismu, vedoucí funkcionáři Národní odborové ústředny zaměstnanecké, Svazu zemědělství a lesnictví a podobných organizací, které sloužili Němcům. Činovníci, kteří vydávali české a slovenské lidi do rukou gestapa, kteří se aktivně podíleli na odvlékání Čechů a Slováků na nucené práce do Německa. Na Slovensku budou stíháni pomahači tisovského zrádčovského režimu, Hlinkovy gardy, slovenského gestapa, nástroje Gašparovy nacistické propagandy a ti co aktivně vystoupili proti Slovenskému národnímu povstání. Zrádci z řad bankovních, průmyslových a zemědělských magnátů, kteří pomáhali německému vedení války.

Dekrety prezidenta republiky

V mimořádné situaci, kdy nacistická okupace znemožnila výkon československé státní moci, včetně moci zákonodárné, se staly dekrety jedinou možností, jak přijímat rozhodnutí s mocí zákona. Měly tak nenahraditelný význam pro zachování právní kontinuity československého státu. Z právního hlediska stát nezanikne změnou svého státního zřízení či ztrátou svých orgánů, ale jen tehdy, smíří-li se obyvatelstvo se ztrátou státnosti a uznají-li jiné státy tuto skutečnost za definitivní.¹⁵

Beneš kladl při úsilí o kontinuitu s předmnichovským Československem důraz na mezinárodní uznání československé zahraniční reprezentace jako zahraniční vlády. Toto úsilí bylo podpořeno nejprve britskou vládou, dopisem lorda Halifaxek z 18. července 1940, jimž byla uznána prozatímní československá vláda a Velká Británie s ní navázala styky. Definitivního uznání československé vlády ze strany Velké Británie, došlo dopisem A. Edena J. Masarykovi ze dne 18. července 1941, v souvislosti s jmenováním britského velvyslance u dr. Beneše.

Uznání oficiálních představitelů Československa bylo z hlediska mezinárodněprávního i pokud jde o vnitřní ústavněprávní poměry rozhodující. Exilová vláda byla 18. července 1941 oficiálně uznána Spojeným královstvím. Týž den došlo k uznání i ze strany Sovětského svazu a 21. července 1941 i Spojenými státy.¹⁶

Základem normotvorné dekretální činnosti se stal ústavní dekret č. 2 Úředního věstníku Československého z 15. října 1940 o prozatímním výkonu moci zákonodárné. Stanovilo se v něm, že k úkonům prezidenta republiky, k nimž bylo podle ústavní listiny třeba souhlasu Národního shromáždění, bude se vyžadovat i souhlas vlády, která byla iniciativním orgánem. Od 27. října 1942 byly dekrety vydány po slyšení Státní rady. Na tvorbě dekretů v Londýně se podílel i další orgán a to Právní rada¹⁷.

Dr. E. Beneš se otázkou kontinuity zabýval v mnoha projevech. 24. září v rozhlasovém projevu o neuznání mnichovské dohody uvedl „Prohlašuji slavnostně

---

¹⁵ Borák, M.: Spravedlnost podle dekretu: Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě 1945-1948. Ostrava, Tilia, 1998, s. 18.

¹⁶ Pavlíček, V.: O české státnosti, úvahy a polemiky, O dekretch prezidenta republiky v kontinuitě státu a práva. Praha, Karolinum, 2002, s. 198.

¹⁷ Malý, K.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha, Linde, 1997, s. 405.

tyto naše politické a právní zásady a zdůrazňuji, že platí pro nás všechny zde a platí pro všechny příslušníky našeho státu a našeho národa, pro Čechy, Slováky, Němce i Karpatorusy i ostatní u nás doma. Prohlašuji dále za neexistující a bezprávné všecko to, k čemuž jsme byli od září 1938 nezákonně a neústavně přinuceni. Vy však nepodléháte žádnému führerovi nebo protektorovi, nepodléháte žádnému odekretovanému právnímu řádu nacistickému. Nejste vázáni žádnými sliby, závazky a přísahami, jež na vás byly vynuceny“.¹⁸

Dekret prezidenta republiky č. 2 Úředního věstníku československého o prozatímním výkonu moci zákonodárné ze dne 15. října 1940 se stal základem normotvorné činnosti exilové vlády, jak uvnitř státu, tak i v mezinárodních vztazích. Orgány Československa jím založené a reprezentované prezidentem dr. Benešem a vládou byly mezinárodně uznány a staly se součástí protifašistické koalice.

Prezidentovo zmocnění vykonávat zákonodárnou moc skrze dekrety skončilo 28. října 1945, kdy se svých funkcí ujalo Prozatímní Národní shromáždění, které v březnu 1946 provedlo ratificaci dekretů a schválilo je za zákony.

Londýnské dekrety

Stále narůstající nacistický teror, který se vystupňoval po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha¹⁹ a to vyhlazením vesnic Lidice²⁰ a Ležáky²¹ urychlil otázku přípravy retribučního dekretu.

První zásadní krok byl učiněn 13. ledna 1942 na konferenci v londýnském paláci St. James za účasti evropských států, jejichž území bylo okupováno nacisty a jejichž vlády sídlily v Londýně.²²

Byla přijata tzv. Svatojakubská deklarace, ve které signující státy požadují stíhání a potrestání válečných zločinců. Potrestání válečných zločinců je jako jeden z hlavních cílů války.

---

¹⁸ Beneš, E.: Rozhlasový projev z Londýna dne 24. července 1940. Šest let exilu za druhé světové války.

Praha, Orbis, 1946.

¹⁹ 27. května 1942

²⁰ 10. června 1942

²¹ 24. června 1942

²² Československo, Polsko, Jugoslávie, Norsko, Řecko, Belgie, Holandsko, Lucembursko a Francie

Prvotní úvahy prezidenta Beneše byly, že řízení má probíhat co nejrychleji, nejdůkladněji a před mimořádnými soudy za účasti vojáků. Má se postupovat proti zrádcům domácím i mezinárodním a nemá se činit rozdíl mezi Němci a Čechy. Působnost soudu má být omezena na tři měsíce a proti rozsudkům nemá být umožněno odvolání. Většina těchto myšlenek se později skutečně v retribučním dekretu objevila.²³

Přípravné práce započaly v listopadu 1942. Na přípravě dekretu se podílela komise složená ze tří subkomisí – pro trestní právo materiální, pro soudní organizaci a řízení a pro otázky extradiční.²⁴ Původní úpravy počítaly s oddělenými úpravami na hmotně-právní a procesní.

První osnovu vypracoval ministr spravedlnosti Stránský v červnu 1943 a předložil ji prezidentovi. Byla projednávána na několika ministerských radách a vedly se o ní diskuze a spory; nakonec však byla vrácena k přepracování.

V dubnu 1944 prezident Beneš navrhl exilové vládě, aby byly nejdříve projednány jen zásady retribuice a následně odvysílány rozhlasem do Československa. Obával se, že by se retribuice mohly stát komunistickou politickou zbraní. Vláda navržený text schválila a ministr Němec ho v rozhlase přečetl.

Objevily se zde hlavní zásady. Za nejtěžší zločiny vláda navrhovala trest smrti, jinými tresty měl být žalář, majetkové tresty a trest ztráty občanské cti. Stále bylo počítáno se soustavou mimořádných lidových soudů. Bylo předpokládáno trestání aktivní formy kolaborace a zahrnutí trestně právní odpovědnost pro vysoce postavené úředníky, vojáky a představitele hospodářského, politického a kulturního života, kteří představovali občanský vzor, ale nechovali se jako věrní a stateční občané.²⁵

Koncem června 1944 byla znovu obnovena diskuze nad retribuční normou. Proti konečnému znění normy se postavili především ministři Feierabend a Lichner. Hlavní výtky byly spatřovány v době provádění retribuice a trestnosti jednání vykonaného podle rozkazu.

---

²³ Borák, M.: Spravedlnost podle dekretu, Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný soud v Ostravě 1945-1948. Ostrava, Tilia, 1998, s. 23.

²⁴ Kuklík, J.: Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů: Dekrety prezidenta republiky 1940-1945. Praha, Linde, 2002, s. 205.

²⁵ Kuklík, J.: Mýty a realita Benešových dekretů: Dekrety prezidenta republiky 1940-1945. Praha, Linde, 2002, s. 210.

6. října 1944 byl po složitých jednáních retribuční dekret schválen na schůzi vlády. Prezidentem byl podepsán 28. února 1945 a 1. února 1945 v Londýně vydán pod č. 6 úředního věstníku československého.

Po skončení války bylo nutné retribuční dekret vydaný v Londýně přizpůsobit domácím poměrům. Košická vláda se novým zněním zabývala již od poloviny dubna 1945. Na své schůzi 28. dubna 1945 konstatovala, že je nutné reagovat na změněnou situaci na osvobozeném území a bylo nutno také brát zřetel na požadavek Slovenské národní rady na přijetí vlastního retribučního zákonodárství. Vláda se snažila situaci na obou územích sladit, ale situace se změnila 15. května 1945, kdy Slovenská národní rada vydala nařízení č. 33/1945 Sb. o potrestání fašistických zločinců, okupantů, zrádců a kolaborantů a o zřízení lidového soudnictví. Proto vláda diskutovala už jen nad úpravou retribucí pro české země. Konečné vypracování dekretu bylo svěřeno zvláštní komisi složené z předsedy vlády Fierlingera, náměstka předsedy Gottwalda a ministrů Procházky, Stránského, Ripky a Nejedlého a státního tajemníka Clementise. Do konečného znění měl být zapracován Londýnský dekret, nařízení SNR a nový návrh ministra spravedlnosti o Národním soudu. Návrh komise byl vládou projednán 4. června 1945 a vycházel převážně z londýnského retribučního dekretu s tím, že bude vypracován dekret o Národním soudu. Mezi nejvýznamnější změny patřil přísnější postih udavačství a omezení možnosti upuštění od potrestání. Velký retribuční dekret byl vydán dne 19. června 1945, oficiálně pak vyhlášen pod číslem 16 ve Sbírce zákonů a nařízení 9. července 1945. Současně s ním byly vydány ještě dekret prezidenta republiky č. 17/1945 Sb. o Národním soudu a nařízení vlády č. 18/1945 Sb., kterým se prováděl dekret č. 16/1945.

Dekret prezidenta republiky o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech

Text předpisu je rozdělen do dvou hlav a třiceti čtyř paragrafů. V preambuli je vystižen účel retribučního zákonodárství: „O přísnou spravedlnost volají neslýchané zločiny, kterých se dopustili nacisté a jejich zrádní spoluvníci na Československu. Porobení vlasti, vraždění, zotročování, loupení a ponižování, jehož obětí byl československý lid a všechna ta stupňovaná německá zvěrstva, kterým bohužel pomáhali anebo asistovali i zpronevěřivší se občané českoslovenští, z nichž někteří zneužili přitom i vysokých úřadů, mandátů nebo hodností, musí dojít zaslouženého trestu bez průtahy, aby nacistické a fašistické zlo bylo vyvráceno z kořene“²⁶.

Hlava první je rozdělena do pěti skupin: na zločiny proti státu, zločiny proti osobám, zločiny proti majetku, udavačství a všeobecná ustanovení. V prvním paragrafu je odkaz na zákon na ochranu republiky č. 50/1923, z něhož byly převzaty zločiny proti republice a to zejména úklady o republiku, přípravy takových úkladů, ohrožení bezpečnosti republiky, zradu státního tajemství, vojenskou zradu a násilí proti ústavním činitelům. V případě úkladů o republiku se trestalo smrtí, v ostatních případech těžkým žalářem od dvaceti let až na doživotí.

Dekret ve své první hlavě upravil i několik nových skutkových podstat. Především členství v organizacích SS, FS, Domobrany, Szabadcsapatoku nebo jiných organizacích podobné povahy, za které hrozilo pět až dvacet let těžkého žaláře.

Dále v paragrafu 3 bylo: propagace nebo podpora fašistického nebo nacistického hnutí, za schvalování nebo obhajobu nepřátelské vlády na území republiky nebo jednotlivých nezákonných činů okupačních velitelství nebo úřadů a to tiskem, filmem, rozhlasem nebo divadlem, se trestá těžkým žalářem od pěti do dvaceti let. Pokud ovšem byly tyto činy spáchány s úmyslem rozvrátit mravní, národní nebo státní vědomí československého lidu a to zejména mládeže, měly být trestány žalářem od deseti do dvaceti let nebo smrtí. Odstavec dva třetího paragrafu určuje žalář od pěti do dvaceti let pro činovníky nebo velitele organizací NSDAP, SdP, Vlajky, Hlinkovy nebo

---

²⁶ Grénský, J.: Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa. Praha, Karolinum, 2002, s. 36.

Svatoplukovy gardy a jiných fašistických organizací. Paragraf 4 stíhá takového československého občana, který v zahraničí v době zvýšeného ohrožení republiky rozvracel hnutí směřující k osvobození Československé republiky, anebo jinak vědomě poškozoval zájmy republiky doma.

Paragrafy 5, 6, a 7 jsou věnovány zločinům proti osobám, které výslovně odkazují na ustanovení trestního zákona č.117/1852 a zákonného článku V/1878, kterými byly nucené a povinné práce, zavinění ztráty svobody, těžkého ublížení na zdraví nebo smrti. Paragraf 6 stíhal ty, kteří nařídili ve prospěch válečného úsilí Německa nucenou nebo povinnou práci nebo ty, kteří při tomto spolupůsobili. V paragrafu 7 je stíhán ten, který zavinil ztrátu svobody obyvatele republiky ve službách nebo zájmu Německa.

Další skupinou trestných činů jsou zločiny proti majetku, kterým jsou věnovány paragrafy 8 - 10. Také zde se dekret opíral o trestní zákoník z roku 1852. Jednalo se o zločiny veřejného násilí zlomyslným poškozením cizího majetku, zhářství, krádeže, loupeže, zpronevěry či veřejného násilí násilným vpadnutím do nemovitého statku. Přísněji bylo trestáno takové chování ve službách Německa, jeho spojenců nebo republiky nepřátelského hnutí.

V paragrafu 9 je upraven zvláštní zločin, který umožňoval potrestat ty osoby, které způsobily soudním či správním rozhodnutím protiprávní odnětí majetku Československé republiky nebo jiné právnické či fyzické osobě. Zneužití tísně způsobené politickou či rasovou perzekucí směřující k obohacení na úkor státu bylo trestáno žalářem od pěti do deseti let.

Samostatně byl upraven zločin udavačství v paragrafu 11, který představoval jeden z největších rozdílů od londýnského dekretu. Mělo-li udání za přímý, nebo nepřímý následek ztrátu svobody většího počtu lidí nebo těžkou újmu na zdraví, trestalo se doživotním žalářem, mělo-li za následek smrt, trestalo se smrtí.²⁷

Všeobecná ustanovení představují poslední oddíl hlavy 1. dekretu. Upravují potrestání cizinců, kteří se dopustili zločinu podle § 1 nebo zločinů v §§ 4 až 9 v cizině. § 13 upravil zásadu podle níž se nelze zprostit odpovědnosti faktem, že trestné jednání

---

²⁷ Kuklík, J.: Mýty a realita tzv. Benešových dekretů. Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945. Praha, Linde, 2002.

dovolovaly předpisy cizího práva nebo orgány zřízené cizí státní mocí, či že k jednání došlo při plnění služebních povinností. Trestné bylo, jednal-li ve služební povinnosti s obzvláštní horlivostí a překročil tak rámec svých normálních povinností a napomáhal válečnému úsilí Němců a jejich spojenců s pohnutkou mařit válečné úsilí Československa. Za trestné bylo považováno i jednání z rozkazu toho, kdo se stal dobrovolně členem organizací, jejichž členství ukládalo vykonat každý i zločinný rozkaz.

Retribuční dekret umožňoval tresty hrdelní nebo žaláře, ale také umožnil trestat formou dočasného nebo doživotního zbavení občanské cti a zařazení do zvláštních nucených pracovních oddílů, či propadnutí celého majetku, nebo jeho části ve prospěch státu. § 16 nepřipouští snížení trestu pod dolní hranici trestní sazby nebo zaměnění za trest mírnější při výkonu trestu na svobodě. V případech zvláštního zřetele hodných je možno trest snížit či zaměnit za mírnější, pokud se prokáže, že obžalovaný jednal s úmyslem prospět českému nebo slovenskému národu, Československé republice nebo jejím spojencům, či jinému obecném zájmu nebo se později svou činností zasloužil o osvobození republiky z nepřátelské moci, nápravu nebo o zmenšení zla nepřitelem způsobeného a že po svém obrácení na cestě povinnosti už vytrval.²⁸ Toto ustanovení je však nepoužitelné, pokud škoda způsobená pachatelem neúměrně převyšuje obecný zájem jím sledovaný.

V § 17 je stanovena nepromlčitelnost zločinů a výkon trestů podle tohoto dekretu. Doba zvýšeného ohrožení republiky je stanovena od 21. května 1938 do dne určeného vládním nařízením, tedy do 31. prosince 1946.

Hlava druhá se zabývá činností Mimořádných lidových soudů (MLS), kterým přísluší soudit zločiny trestané podle tohoto dekretu.

Místní příslušnost MLS je určena předpisy trestních řádů platných na území republiky. Mimořádné lidové soudy jsou zřízeny v krajských městech (Praha, Brno, Liberec, Litoměřice, Cheb, Plzeň, Česká Lípa, Tábor, České Budějovice, Mladá Boleslav, Hradec Králové, Chrudim, Jičín, Jihlava, Klatovy, Kutná Hora, Most, Moravská Ostrava, Opava, Nový Jičín, Olomouc, Uherské Hradiště a Znojmo), ale mohou podle potřeby zasedat v kterémkoli jiném místě soudního obvodu. Mimořádný

---

²⁸ Gronský, J.: Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa. Praha, Karolinum, 2002.

lidový soud vykonává svou pravomoc v pětičlenných senátech složených z předsedy, který musí být soudce z povolání a je jmenován prezidentem republiky ze seznamu osob pořízeným okresními národními výbory a čtyř soudců z lidu. Náměstky přednostů soudu jmenuje prezident republiky. Sestavení senátů a určení jejich náhradníků náleží přednostům konkrétních lidových soudů. Při hlasování hlasují nejprve soudcové z lidu a to starší před mladšími.

Také veřejní žalobci upraveni v § 24 jsou jmenováni vládou nebo ministrem spravedlnosti z jejího pověření a to pro určité případy, pro určité období, nebo pro celou dobu činnosti soudu. Tyto osoby jsou vybíráni z řad prokurátorů nebo jiných osob, které složily minimálně zkoušku judičiální, pokud budou zapsány v seznamech, pořízených okresními národními výbory. Podřízení jsou ministru spravedlnosti.

Pro řízení před mimořádnými lidovými soudy platí zásady řízení před stannými soudy v úpravě provedené v § 26 až 31 tohoto dekretu, podpůrně také předpisy trestního řádu.

Řízení před MLS je zahajováno návrhem veřejného žalobce. Celé hlavní líčení se mělo konat pokud možno bez přerušování od počátku do konce před mimořádným lidovým soudem, řízení proti jednotlivému obžalovanému však ne více než tři dny, lhůta začíná postavením obžalovaného před soud. Nebude-li do tří dnů vydán rozsudek, postoupí se věc řádnému soudu. Nedostaví-li se obžalovaný před soud a to z jakýchkoli důvodů, může veřejný žalobce navrhnout konání řízení v jeho nepřítomnosti, ale obligatorně musí být zastoupen obhájcem z úřední moci.

Řízení je ústní a veřejné. Obžalovaný má právo zvolit si obhájce, nebo pokud je nemajetný požádat soud o přidělení obhájce. Obhájcem nemusí být advokát, ale musí mít právnické vzdělání. Z důvodu rychlosti řízení soud neprojednával nároky na náhradu škody, ale odkazoval na řízení občanskoprávní. Soud se usnází na rozsudku v neveřejné poradě, ale rozsudek je poté vyhlášen veřejně.

Proti rozsudku Mimořádného lidového soudu nebylo možné použít opravných prostředků. § 31 nařizuje vykonání trestu smrti zpravidla do dvou hodin po vyhlášení rozsudku, lhůta však může být prodloužena na výslovnou prosbu odsouzeného o další hodinu. Pokud byl rozsudek vynesena v nepřítomnosti obžalovaného, pak do 24 hodin od dopadení.

U zločinů spáchaných zvláště surovým způsobem, nebo zvrhlou povahou pachatele může soud nařídit, že trest bude vykonán veřejně. První veřejná poprava proběhla 6. září 1945 v Praze. Popraven byl německý univerzitní profesor historie a z časů okupace zástupce primátora dr. Josef Pfitzner.²⁹ Omezení přítomnosti veřejnosti na popravách schválila vláda právě jako reakci na popravu dr. Josefa Pfitznera, neboť vyvolala odmítavé reakce a poté, co bylo zjištěno, že se jí účastnily i děti.³⁰

Účinnost dekretu byla stanovena na jeden rok s možností jejího prodloužení nebo zkrácení.

Dekret provádělo vládní nařízení č.18/1945, které stanovilo přesné znění slibů soudců z lidu a stanovilo náhradu za cestovné.

Zákonem č. 149/1946 Sb. byla prodloužena účinnost dekretu do 8. ledna 1947. Další novelizace ze dne 18. prosince 1946, zákonem č. 245/1946 Sb. byla účinnost prodloužena do 4. května 1947.

---

²⁹ Jiřík, V.: Nedaleko od Norimberku. Cheb, Svět křídel, 2000, s. 14.

³⁰ Kuklík, J.: Dekrety prezidenta republiky-výraz kontinuity československého právního řádu. Vývoj práva v Československu v letech 1945 - 1989. Praha, Karolinum, 2004, s. 169.

Dekret o Národním soudu

Dekret prezidenta republiky o Národním soudu č.17/1945 Sb. ze dne 19. června 1945. Národní soud byl zřízen v Praze a měl fungovat jako soud trestní a čestný.

V § 2 vyjmenovává osoby, které měly být před ním souzeny a to prezident, členové protektorátních vlád, členové ústředních vedení organizací Vlajky, Kuratoria pro výchovu mládeže, členové výboru a činovníci České ligy proti bolševismu, vedoucí funkcionáře Národní odborové ústředny zaměstnanců, Svazu rolníků a lesníků, novináře sloužící nacistické propagandě a osoby ve vysokých funkcích, jež měly být pro ostatní občany vzorem. Osoby zde uvedené budou souzeni Národním soudem jako soudem čestným, i když se nedopustily trestných činů, ale přesto se po 21. květnu 1938 nechovaly jako „věrní a stateční občané Československa“. Národní soud je vázán hmotně-právními předpisy retribučního dekretu.

Kdo bude uznán podle předchozího paragrafu, bude výrokem Národního soudu zbaven aktivního i pasivního volebního práva do veřejných zastupitelstev, práva svolávat a zúčastňovat se veřejných shromáždění, organizovat se v politických stranách, spolecích a organizacích a psát nebo vydávat politické publikace.

Soud rozhoduje v sedmičlenných senátech sestavených přednostou, který musí být právník z povolání a je jmenován prezidentem republiky na návrh vlády. Přisedící jsou jmenováni ze seznamů osvědčených vlastenců.

Vláda na návrh ministra spravedlnosti jmenuje veřejného žalobce a jeho náměstky. Řízení vychází z trestního řádu s uplatněním zásady veřejnosti a ústnosti. Obžalovaný měl právo zvolit si obhájce, nebo mu byl přidělen.

Proti rozsudku Národního soudu není možné použít opravných prostředků. Účinnost tohoto dekretu byla stanovena na dobu jednoho roku, ale stejně jako u velkého retribučního dekretu byla i zde prodloužena účinnost a to zákonem č. 149/1946 do 8. ledna 1947 a poté zákonem č. 245/1946 až do 4. května 1947.

Dekret o trestání některých provinění proti národní cti

Průběh retribuice od počátku účinnosti dekretu č.16/1945 Sb. ukazoval, že tento k důslednému potrestání nedostačuje, poněvadž by podle něho byly postiženy pouze nejzávažnější zločiny. Provedení očisty v plné šíři vyžadovalo další trestněprávní předpis, který by stíhal trestné činy menší společenské nebezpečnosti.³¹

Toto řešil dekret prezidenta republiky č.138/1945 Sb. ze dne 27. října 1945 nazývaný malý retribuční dekret.

Dekret postihoval ty, kdo v době zvýšeného ohrožení republiky nepřístojným chováním, urážejícím národní cítění českého nebo slovenského národa vzbudil veřejné pohoršení.

V případech pokud nešlo o trestný čin bude potrestán okresním národním výborem vězením do jednoho roku nebo pokutou do 1 milionu korun či veřejným pokáráním nebo kombinací těchto trestů. Při nedobytnosti pokuty byl vyměřen náhradní trest vězení do jednoho roku.

U všech trestů běžela šesti měsíční promlčecí doba, počínající dnem spáchání trestného činu, u činů spáchaných před účinností tohoto dekretu pak dnem počátku jeho účinnosti.

I tento dekret byl novelizován a to zákonem č. 123/1946 Sb. ze 16. května 1946, který posunul začátek promlčecí doby až na den, v němž byly příslušné spisy od MLS či žalobce doručeny komisím ONV.

Odsouzení podle malého retribučního dekretu se nezapisuje do rejstříku trestů.

---

³¹ Soukup, L.: Retribuční dekrety prezidenta ČSR dr. Edvarda Beneše v Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945-1990. Praha, Karolinum, 2002, s. 143 – 150.

Dekrety související

Postihem válečných zločinců, zrádců a kolaborantů se nezabývaly jen retribuční dekrety a zákonné předpisy s nimi spojené, ale celá řada dalších prezidentových dekretů a zákonů. Ústavní dekret č. 33/1945 Sb. z 2. srpna 1945, jenž se týkal úpravy československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské. Vycházel z kontinuity československého státního občanství po celou dobu války, jehož se občané německé a maďarské národnosti zbavili dnem, v němž podle okupačních předpisů přijali německou či maďarskou státní příslušnost. Ti kteří tak učinili pod nátlakem se tak neposuzovali, pokud dostali od ministerstva vnitra osvědčení o státní spolehlivosti. Dekret č. 5/1945 Sb. z 9. května 1945 o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů. Zrušil veškerá majetkově právní jednání uzavřená pod tlakem okupace či perzekuce. Zavedl národní správu na majetek státně nespolehlivých osob, které vyvíjely činnost proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikové formě, bezpečnosti a obraně státu, či které k tomu podněcovaly a sváděly. Za Němce a Maďary byli považováni všichni občané, kteří se k těmto národnostem přihlásili při kterémkoliv sčítání lidu od roku 1929. Dekret č. 12 z 21. června 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. Tímto dekretem byl uskutečněn jeden z bodů Košického vládního programu a to nová pozemková reforma. Další dekrety se týkaly osídlování pohraničí, dekret č. 27/1945 Sb. ze dne 17. července 1945 byl zřízen obydlovací úřad při ministerstvu vnitra a dekret č. 28/1945 ze dne 20. července 1945, který určoval osoby, kterým má být půda rozdělena. Dekret č. 108/1945 Sb. ze dne 25. října 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy. Zákon č. 115/1946 Sb. ze dne 8. května 1946 o právnosti jednání související s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků, který stanovil beztrestnost za jednání, k němuž došlo v době od 30. září 1938 do 28. října 1945 a jež měl přispět k boji o znovunabytí svobody Čechů a Slováků nebo směřovat ke spravedlivé odplatě za činy okupantů a jejich pomahačů, i když by jinak bylo toto podle platných předpisů trestné.

Na retribuční dekrety navazují dekrety č. 71/1945 Sb. o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československého státního občanství a č. 126/1945 Sb. o zvláštních nucených pracovních oddílech.

Proces proti členům protektorátní vlády

Dr. Emil Hácha 1938 byl po abdikaci Beneše zvolen prezidentem republiky. Pod nátlakem podepsal smlouvu o protektorátu Čechy a Morava a při tom ještě před podpisem smlouvy nacistická vojska překročila hranice Československa. Pod nátlakem komunistů uváděl prezident Beneš, že Hácha jako zrádce má být postaven před národní soud. Komunistické orgány ho zatkly v Praze 9. května 1945. Bývalý protektorátní prezident Dr. Emil Hácha zemřel ve věznici 27. června 1945.

Proces proti členům protektorátní vlády Dr. Jindřichu Kamenickém, Richardu Bienertovi, Dr. Jaroslavu Krejčímu, Adolfu Hrubému a Dr. Josefu Kalousovi začal v dubnu 1946. Obžalováni byli, že po 15. březnu 1939 setrvali ve vládě, že opatrovali nepříteli prospěch. Byli viněni za zločin proti státu vojenskou zradou ve dnech 25. a 27. ledna 1943 ve věci nabídky vládního vojska k použití na frontě proti SSSR. Krejčí, Bienert a Hrubý byli dále obviněni také z podepsání výzvy ze 7. června 1943 k obyvatelům okresů Benešov a Sedlčany, neboť tento akt podpořil vojenskou akci okupantů ke zřízení nepřátelského cvičiště. K méně závažným obviněním patřila sbírka na Německý červený kříž, zvedání pravice k pozdravu při hraní německé hymny. Dále prokurátor vinil Krejčího, že poskytl půjčku pronacistickému Českému svazu válečníků, že sám nabídl Frankovi pro obsazení funkce svého osobního sekretáře nacistu a že spolu s Háchou vydal nařízení o Národním soudu, který měl odsoudit prezidenta Beneše a celou emigraci. Hrubému obžaloba kladla za vinu, že udržoval styky s esesáckou zpravodajskou službou Sicherheitsdiens, dále pak byl stíhán pro zločin udavačství.³²

Rozsudek byl vynesena 31. července 1946: Beinert na tři roky, Dr. Krejčí na 25 let, Hrubý na doživotí, Dr. Kalfus uznán vinným, ale bez trestu, Dr. Kamenický na 5 let odnětí svobody. V lednu 1947 bylo před Národním soudem zahájeno řízení proti bývalému předsedovi vlády Rudolfu Beranovi a současně s ním byli souzeni členové jeho vlády. Rozsudek byl vynesena 21. dubna 1947. Beran byl žalován pro činy proti státu vojenskou zradou, pro rozvracení mravního a státního vědomí československého lidu, spáchaném ve zvýšeném ohrožení republiky. Byl však uznán vinným jenom z toho, že opatřil nepříteli prospěch tím, že dal souhlas k prodeji válečného materiálu

---

³² Tomášek, D., Kvaček, R.: Obžalována je vláda. Praha, Themis, 1999.

Německu, že podporoval nacistické hnutí a že tiskem schvaloval nacistickou vládu na našem území. Další proces začal v dubnu 1947 a byl proti Dr. Janu Karasovi, ministru školství a národní osvěty v Beranově a Eliášově vládě a proti ministru veřejných prací Dominiku Čiperovi. Oba byli osvobozeni.

Další procesy v Československu

Proces proti obergruppenfuhrerovi K. H. Frankovi. Poslanec SdP a Henleinův zástupce, jeden z vedoucích freikorpsu, od roku 1939 státní tajemník v protektorátu, ministr pro Čechy a Moravu, člen říšské vlády. Po atentátu 27. 5. 1942 na říšského protektora Reinharda Hendricha se chopil příležitosti a vyhlásil stanné právo. Frankovo jméno je spojeno s nejtragičtějšími událostmi v protektorátu v letech 1939 - 1945, zatkł 3 188 osob a z toho 1 357 poté nechal popravit, přičemž dalších 657 zahynulo při policejním vyšetřování. Dal rozkaz k vyhlazení vesnic Lidice a Ležáky a nechyběl ani při akci proti českým studentům v roce 1939. Vládl protektorátu po celý zbytek války, i když formálně byl protektorem Frick. Dostal se do amerického zajetí a dočasně skončil v zajateckém táboře u Wiesbadenu. Podle mezinárodních dohod byl vydán československým úřadům a převezen do Prahy. Dne 22. března 1946 byl postaven před soud. Již první den procesu napsal jeden z komentátorů do Svobodných novin: „...je třeba říci, že v tomto přelíčení, stejně jako v soudním líčením norimberském, je postava a osud K. H. Franka, osud minulý i budoucí, celkem mnohem méně důležitý, než posouzení a odsouzení celého prostředí a všech metod, jichž tu bylo užito. Nesoudíme zde pouze člověka, nýbrž veliký, nejtragičtější úsek našich dějin.“³³ K. H. Frank byl odsouzen k trestu smrti a 22. května 1946 popraven na dvoře pankrácké věznice. Profesor Josef Pfitzner, hlavní komisař ve správě Prahy, z pozice náměstka primátora měl právo spolupodpisu s primátorem. Národní soud ho shledal vinným trestnými činy podle § 1, 2 a 6 dekretu prezidenta republiky ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů. Jeho poprava konaná 6. září 1945 na Pankráckém náměstí byla poslední veřejnou popravou v Československu. Henrich Jockey, vedoucí koncentračního tábora Terezín a jeho dozorcí byli lidovým soudem v Litoměřicích odsouzeni k trestu smrti a popraveni. Leo Rudel (Drtílek) odsouzen pro zločin udavačství, zločin proti majetku a zločin proti státu. Odsouzen k trestu smrti, ztrátě cti a majetku, který propadl ve prospěch republiky. Poprava byla vykonána 4. 1. 1946. JUDr. Ladislav Felix obžalovaný, že jako policejní uředník zrušil přísahu složenou republice a zradil národ jen pro hmotný výtěžek. Mimořádným lidovým

---

³³ Moulis, M., Tomášek, D.: Vzestup a pád karlovarského knihkupce. Praha, Epocha, 2003, s. 419.

soudem v Praze byl odsouzen k těžkému doživotnímu žaláři, ztrátě cti a majetku Antonín Bollman (lidický vrah). Bývaly poštovní zaměstnanec z Prahy, který se za okupace stal vrchním strážmistrem nacistického Schulz. Hlídal návrší u obce Lidice, aby nikdo nemohl uprchnout. Byl odsouzen k trestu smrti, který byl vykonán 8. 3. 1946. Mimořádný lidový soud v Českých Budějovicích odsoudil na smrt Františka Kramlingera, který se účastnil ozbrojeného přepadení české pohraniční celnice a pomáhal při pochodu smrti z Čermné. Jan Hofbaner, rolník z Kuběnova, který jako příslušník SA terorizoval české i německé okolí, odsouzen k smrti. M. Dicková, bývala poštovní revidentka udala kolegu, který později zahynul v koncentračním táboře. Mimořádný lidový soud v Klatovech v roce 1947 soudil Jindřicha Winkelhofera, jenž dával návrhy na likvidaci lidí a podepisoval rozsudky. V září 1945 byl odsouzen k trestu smrti dr. Schroms, lékař SS, který střílel po lidech a několik jich zastřelil. Dále byli souzeni za kruté zacházení Lindner a Neubauer. Kilian Ruprecht, zástupce Winkelhofera, který ale uprchl do Německa a to ho nevydalo, ač zde byl odsouzen k trestu smrti. Z lidí na Klatovsku byli souzeni Róza Hošťálková za udavačství mládeže, Božena Oberherová za udavačství, Rudolf Petřík konfident gestapa a udavač. Všichni odsouzeni k trestu smrti. Soud s poslanci a senátory SdP - začal 10. 12. 1946. Všichni obžalovaní jsou viněni z propagace a podpory nacismu, členství v některé nacistické organizaci. Žaloba se uzavírá tím, že SdP se stala vykonavatelkou vůle NSDAP a jejich říšských vůdčích činitelů. Obžalovaní si museli být vědomi, že poškozují republiku a propagují nacismus. Prokurátoři měli doklady z archívu Franka, Henleina, informace říšského tisku a program strany SdP, který usvědčoval poslance této strany z protistátní činnosti již před Mnichovem. Max Rostock, kat z Lidic, odsouzen k trestu smrti. Villiam Gerik a Karel Čurda, oba odsouzeni k trestu smrti za zločiny proti státu. Antonín Richter, v průběhu války otevřeně podporoval nacistické organizace. Jeho továrna byla závislá na otrocké práci nuceně nasazených a ihned po obsazení pohraničí vstoupil do NSDAP. Byl souzen za spáchání zločinu podpory a propagace nacismu a zavinění ztráty svobody. Odsouzen na deset let těžkého žaláře. František Neumann, v listopadu 1946 odsouzen na doživotí za to, že překročil hranice a přidal se k freikorpsu. Václav Celba odsouzen k trestu smrti za únos německého komunisty Webera, jako koordinované akce s německými úřady. Mimořádný lidový soud v Ostravě byl rozhodnutím prezidenta republiky ustanoven k 10. srpnu 1945 a do 10. září 1945 je

v jeho obvodu zpracováno 970 případů, ale ne všechny se před něho dostaly. Prvním obviněným byl Ladislav Korger, člen NSDAP, rozsudek byl velmi přísný, deset let těžkého žaláře, ztráta cti a majetku. První souzená žena byla úřednice Emilie Czarnecká, členka NSDAP a předsedkyně nacistického svazu žen, rozsudek pět let žaláře, z toho polovinu odpracovat. Antonín Tvardek, obviněn za udání dvou Čechů, odsouzen k patnácti letům žaláře. První rozsudek smrti vynesl ostravský soud 20. prosince 1945 nad příslušníkem těšinské služebny gestapa Josefem Gradlem, který se doznal k pěti vraždám. První rozsudek doživotního těžkého žaláře byl vynesena 21. listopadu 1945 nad Josefem Parchantským, za udání několika osob z důvodu poslechu zahraničního rozhlasu. Celková bilance MLS Ostrava v půli května 1947 je projednání 1 743 žalob. Z celkem 1 663 odsouzených bylo 41 odsouzeno k trestu smrti, 41 k doživotnímu žaláři, 1 262 osob k trestům odnětí svobody o celkové výměře 10 950 roků, v 55 případech bylo upuštěno od potrestání, 260 osob bylo osvobozeno.³⁴ Již za války byla připravena československá listina válečných zločinců, která byla neustále doplňována, ale hledání mnohdy obratně využívali zmatku a některým se podařilo uniknout trestu. Podle retribučního dekretu následovaného tzv. Malým retribučním dekretem bylo odsouzeno 33 463 osob, z toho 817 k trestu smrti. Z uvedeného počtu odsouzených bylo 50 procent německé národnosti, 35 procent české a slovenské a 15 jiné národnosti. Úkol stíhat nacistické zločince neskončil, většina z téměř šesti tisíc příslušníků gestapa, kteří působili na okupovaném území Československa uprchla. U mnoha případů bylo nutné přerušit řízení, neboť nebyl vypátrán jejich pobyt. Řada z nich našla svůj úkryt v zemích Latinské Ameriky. Národní shromáždění přijalo 24. září 1964 zákon, kterým se promlčení válečných zločinů v Československu vyloučilo. Byla to reakce na snahy o promlčení válečných zločinů, především v sousední Německé spolkové republice. Československo také přistoupilo mezi prvními státy k Úmluvě o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti, schválené v roce 1968 Valným shromážděním organizace spojených národů.

V roce 1965 byla vytvořena vládní komise pro stíhání nacistických válečných zločinců. Zpracovala 180 případů proti 662 osobám, které byly usvědčeny ze smrti nejméně 14 056 lidí. Komise měla navázat na dosavadní činnost Svazu protifašistických

---

³⁴ Borák, M.: Spravedlnost podle dekretu, Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě. Ostrava, Tilia, 1998, s. 130.

bojovníků. Bylo rozhodnuto, že v Československu se bude přímo provádět vyšetřování jednotlivých nacistických zločinů a do jiných států se budou předávat jeho výsledky formou žádosti o převzetí trestního stíhání. Současně měla komise koordinovat činnost všech zúčastněných rezortů. Rozdíl spočíval především v tom, že nyní předávala materiály o nacistických zločinech v Československu do zahraničí oficiální státní instituce, v jejímž čele stál ministr spravedlnosti. Byla vytvořena nová koncepce stíhání nacistických zločinců.

Bylo nutno stanovit okruh skutků, na které se vyšetřování zaměří. V úvahu přicházelo jen vyšetřování případů nacistického teroru, který měl za následek smrt, protože jen u nich ještě neuplynula promlčecí lhůta. Vyšetřování se mělo soustředit na zločiny spáchané v Československu, proto bylo možno vyšetřovat ze zločinů v koncentračních táborech jen případy okrajové. Šlo o evakuační transporty, které šly přes území Československa.

Přímé vraždy byly zjištěny jen v koncentračním táboře na Hradištku u Prahy, kde v dubnu 1945 strážní jednotka SS zastřelila asi padesát vězňů. Dále bylo stíháno několik důstojníků SS, kteří dali střilet do transportu vězňů na olbramovickém nádraží v květnu 1945. Vyšetřovatelé a prokurátoři vyslychali desítky bývalých vězňů z Osvětimi a Neuengamme, když se v NDR vedlo řízení proti bývalým lékařům SS, kteří poslali při selekcích na smrt přes sedmdesát tisíc lidí. Na žádost generální polské prokuratury u nás byli vyslycháni svědci a opatřen znalecký posudek v trestní věci proti bývalému „kápu“ z tábora Richardu Matuszkowiakovi, který popravil několik spoluvězňů. Ve Varšavě byl odsouzen k smrti.

Těžištěm vyšetřování zločinů na vězních z koncentračních táborů byly evakuační transporty. Relativní úspěch ve vyšetřování měla kauza vražd vězňů z transportu, který v únoru 1945 přišel pěším pochodem z Gross-Rosenu do Choustníkova Hradiště. Od hranic byl vrácen zpět, neboť K. H. Frank si nepřál žádné přesuny vězňů přes protektorát. Na zpáteční cestě bylo zastřeleno přes osmdesát vězňů, kteří pro vysílení nebyli schopni pochodu. Podařilo se identifikovat velitele transportu a několik pachatelů. V úzké spolupráci s Polskem se podařilo nashromáždit mnoho materiálu o osvětimských transportech. Bylo zjištěno, kdy transporty projížděly přes naše území, po kterých tratích a podklady pro odhad obětí. Během dvou až tří dnů

zahynulo skoro dva tisíce osob, většina mrazem a hladem. Podklady pro stíhání konkrétních pachatelů se však nepodařilo získat.

V souvislosti s vyšetřováním zločinů v koncentračních táborech se vyskytl názor, zda by neměli být trestně stíháni také ti úředníci gestapa, kteří se nějakým rozhodnutím podíleli na rozhodnutí o deportaci zatčených do táborů. Pokud deportovaný zahynul, pak byl návrh na deportaci vlastně spolupachatelstvím na vraždě, pokud přežil tak spolupachatelství na pokusu o vraždu. Nebylo však možno prokázat příčinnou souvislost, a tak tento názor neobstál.

Další skupinou ztrát na životech, zahrnující asi deset tisíc obětí, představovaly ztráty způsobené jinými formami nacistického teroru. Především oběti stanných soudů za výjimečných stavů v letech 1941 a 1942, oběti tzv. sonderbehandlungu od podzimu 1943 do konce války. Oběti operačních komand nacistické bezpečnostní policie na Slovensku od srpna 1943 do dubna 1945 a zajatci a civilisté zavraždění za povstání. Tyto činy bylo možno kvalifikovat jako vraždy a všechny byly spáchány na území Československa.

Období intenzivního teroru lze rozdělit do čtyř skupin. Za první události kolem 28. října a 17. listopadu 1939. Období akcí proti českým studentům, oběti byly vybírány namátkově a vražděny bez jakýchkoliv řízení. Druhým a třetím obdobím byly výjimečné stavy - první od září 1941 do ledna 1942 příchod Hendricha do funkce říšského protektora; druhý po atentátu na něho. Také v tomto období byli lidé vražděni bez výběru a bez jakéhokoliv soudního řízení. Poslední období bylo od konce srpna 1944 po vypuknutí Slovenského národního povstání do konce války. Tady byl teror z počátku územně omezen na Slovensko, ale postupně se rozšiřoval na Moravu a do Čech. Mimo tato období se vyskytovala řada usmrcení zatčených lidí při výslechu gestapa, protože násilí bylo při výsleších běžnou metodou. Nacisté spáchali na území mnoho zločinů, které nelze trestat podle mezinárodního práva, ale které byly namířeny jen proti Československu. Např. zločin úkladu o republiku nebo vojenské zrady podle předválečného zákona na ochranu republiky. Práce komise spočívala především ve výslechu svědků. Zde hrál výraznou roli časový odstup, i když zážitky z dob okupace byly tak hluboké a výrazné, že nevymizely ani po mnoha letech. Další problém nastával tehdy, když mnoho svědku zemřelo, vystěhovalo se nebo prostě zmizelo. Vyslechnuty

byli stovky svědků. Z povahy vyšetřovaných skutků vyplývalo, že důležitá byla svědectví i těch, kteří za války stáli na druhé straně.

Dalším pramenem informací byly nacistické dokumenty. Většinu zničili sami nacisté před koncem války, něco zničili i naši lidé. Nejvěrohodnější dokumenty byly ty zcela obyčejné a to například denní hlášení, potvrzení, atd. Originální dokumenty, které se po nacistech zachovaly se málokdy přímo týkaly vyšetřovaných zločinů. Jen výjimečně se zachovaly písemnosti obsahující rozkazy k vraždám nebo hlášení o jejich provedení. Zachovaly se především dokumenty, které neobsahovaly usvědčující okolnosti, ale jejich souvislost s vyšetřovanými případy se vyhodnocovala. Takto byl například vypátrán šéf těšínské služebny gestapa kriminální rada Magwitz, který řídil akci v srpnu 1944, kdy těšínské a katovické gestapo ve slezské obci Životice zastřelilo 36 mužů české a polské národnosti, jako odvetu za útok polských partyzánů, při kterém zemřelo několik nacistu. Magwitz celou akci v Životicích přímo řídil a kontroloval. Osobně nařídil zastřelit dvě zatčené. Magwitz byl vypátrán v NSR a trestně stíhán. Státní zastupitelství v NSR, však konstatovalo, že šlo o policejní opatření k dopadení pachatelů vraždy tří úředníků a akce neměla charakter odvety. Výpovědi bývalých Magwitzových podřízených odmítlo státní zastupitelství a považovalo je za nevěrohodné. Několik dalších vypátráných se vydání a soudu nedožilo. Jako bývalý důvěrník SD v Příbrami, německý učitel Teufel, který za heydrichiády přivedl několik lidí před popravčí četou a který po prvním výsledku zemřel. Dále bývalý terezínský dozorce Albín Štorch, který byl vypátrán v Německu. Byl vyšetřován na svobodě, ale po prvním výsledku spáchal sebevraždu. Problém byl získat důkazy, že šlo o zločiny, které bylo možno kvalifikovat jako vraždu i podle německého práva. Dále byl rozdílen v trestních sazbách za jednotlivé zločiny a ve lhůtách, v nichž se jednotlivé zločiny promlčují.

Dalším termínem kterým se komise zabývala byl výraz sonderbehandlung. Přeloženo jako policejní vražda či exekuce. Poprava má být výkonem soudního rozsudku, ale zde byl rozsudek nahrazen policejně-administrativním rozhodnutím. Sonderbehandlung byl prováděn od počátku války a byl právně regulován. Stal se institutem nacistického policejního práva a měl zřejmě doplňovat válečná trestní nařízení, která byla vydána v první polovině září 1939. Nebezpečné osoby měly být fyzicky likvidovány i bez zásahu justice, pouhým policejním nařízením. Příkladem

může být 8. únor 1945, kdy oběťmi byli hudební kritik Zdeněk Němec a cenzurista Julius Kříž. Němec napsal článek o Smetanově symfonické básni Blaník, který rozzuřil Franka a označil ho za otevřenou výzvu k velezradě. Další případ je z Plzně se zaměstnancem plzeňského katastrálního úřadu Josefem Skálou, který byl zatčen 3. října 1943 na udání německého vojáka. Ten tvrdil, že se Skála před ním uplivil a byl obviněn z urážky německé branné moci. Dne 11. října byl Skála ve věznici popraven po souhlasu K. H. Franka. 25. září 1943 byl na Pankráci oběšen příslušník protektorátní policie Josef Laštovička, který byl gestapu přidělen jako tlumočnick. Laštovička využíval svého postavení a informoval odboj o plánech gestapa a varoval lidi před zatčením.³⁵

---

³⁵ Klapal, C.: Nepromlčitelné zločiny. Praha, Naše vojsko, 1980, s. 56.

Slovensko

Po vypuknutí Slovenského národního povstání Slovenská národní rada (SNR) vyhlásila ve svém nařízení č. 1 ze dne 1. září 1944, že veškerou zákonodárnou, vládní a výkonnou moc na Slovensku vykonává sama. Toto nařízení vyloučilo zákonodárnou moc prezidenta a jeho dekretů. Podle A. Rašly nebylo na Slovensku možné prezidentův dekret o retribuci převzít již z formálních důvodů, proto že SNR ponechala v platnosti i zákon č. 320/1940 Sb., který zrušil platnost československého zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb. ze dne 19. března 1923 a na tento zákon se retribuční dekret odvolával.³⁶ Tím padly představy československé vlády v Londýně o obnovení jednotného československého právního řádu na celém území republiky v předmnichovských hranicích.

Delegace SNR v roce 1944 v Londýně neoficiálně jednala o retribučním dekretu, ale dekret je zajímavý jen jako vzor.

Návrh retribučního nařízení byl projednáván 13. května 1945 na zasedání ÚV KSS. Po té do textu zasáhl velkou měrou tehdejší pověřenec ministra vnitra Gustáv Husák, který tento návrh představil v Bratislavě na prvním zasedání SNR 15. května 1945. Na schůzi vlády 19. května 1945 v Praze vyjádřil lítost ministr Stránský, že jeho snaha o sladění nařízení SNR s londýnským dekretem nemělo úspěch.

Nařízení Slovenské národní rady č. 33/1945 Zb. o potrestání fašistických zločinců, okupantů a kolaborantů a o zřízení lidového soudnictví ze dne 15. května 1945 vstoupilo v platnost 23. května 1945. V nařízení se projevila rychlost s níž bylo tvořeno. Obsahovalo z pěti paragrafů.

V prvním paragrafu jsou definováni fašističtí okupanti jako cizí státní příslušníci, kteří se přičinili o rozbití ČSR, nebo se účastnili útlaku slovenského národa, drancovali či terorizovali slovenský lid. Bojovali na území ČSR proti Rudé armádě a spojencům či partyzánům, dopouštěli se zvrstev a násilností, stáli ve službách nacistického Německa či horthyovského Maďarska, pomáhali odvlékat slovenské příslušníky do ciziny nebo se jinak provinili proti slovenským národním zájmům.

---

³⁶ Borák, M.: Spravedlnost podle dekretu: Retribuční soudnictví v ČSR a mimořádný lidový soud v Ostravě 1945 – 1948. Ostrava, Tilia, 1998, s. 81.

Paragraf 2 definoval skupinu domácích zrádců. Zvýrazněna tu byla odpovědnost členů slovenské vlády, sněmu, hospodářských činitelů a příslušníků německých, slovenských a maďarských fašistických organizací.

Kolaborantem byl podle nařízení ten, kdo napomáhal okupantům či domácím zrádcům ve vedení války, v poškozování válečného úsilí SSSR a spojenců nebo osvobozenického boje slovenského národa. Kdo nařizoval či vykonával perzekuci z důvodů rasových, národních, náboženských, politických či pro fašistické přesvědčení. Kdo se účastnil deportací slovenských občanů, nepřiměřeně se obohatil, pomáhal ve veřejných funkcích udržovat okupační režim nebo jej veřejně schvaloval. Tresty mohly být ukládány na svobodě až do 30 ti let nebo při přitěžujících okolnostech mohl být uložen trest smrti.

Paragraf 4 obsahoval skutkovou podstatu zradu na povstání, spočívající v maření příprav povstání či podílu na něm. V účasti na potlačení povstání a pronásledování jeho účastníků nebo v obhajobě takové činnosti. Trestáno výhradně trestem smrti.

Paragraf 5 uváděl poslední skupinu a to provinilce fašistického režimu. Jednalo se o osoby, které v místním významu zakládaly, organizovaly a propagovaly Hlinkovu lidovou stranu, Hlinkovu gardu a jiné fašistické organizace, propagovali nacismus nebo válku proti SSSR a spojencům, pracovali proti demokratickému systému, obohatili se na úkor svého politického postavení.

Trestné činy v tomto paragrafu měly spíše povahu přečinů a byla to jakási obdoba českého malého dekretu. Tresty spočívaly v zařazení do pracovních útvarů na dobu nejdéle 2 let, ztráta občanských práv na dobu dvou až patnácti let nebo veřejná důtka.

Soustavu lidových soudů na Slovensku tvořil Národní soud v Bratislavě, okresní lidové soudy a místní lidové soudy, zřizované v každé obci se sídlem místního národního výboru. Působnost místních lidových soudů se vztahovala jen na trestné činy podle § 5; tedy jen do výše trestu odnětí svobody 2 let. Předsedu a žalobce jmenoval Okresní národní výbor a na návrh Místního národního výboru i přísedící – soudci z lidu. Soudní senáty byly pěti až jedenáctičlenné. Okresní lidové soudy rozhodovaly vždy v pětičlenných senátech, předseda a jeho náměstek museli být soudci z povolání a jmenovalo je, stejně jako žalobce Poverenectvo Slovenské národní rady na návrh Okresního národního výboru.

Působnost Národního soudu se vztahovala na celé území Slovenska a měl posoudit činy bývalého prezidenta Slovenské republiky a dalších vládních představitelů.

Rozhodoval v sedmičlenném senátu, předseda a jeho náměstek museli být soudci z povolání jmenovaní předsednictvem Slovenské národní rady. Přisedícím se mohl stát občan ČSR mravně a politicky bezúhonný, dovršil-li 21 let a byl-li gramotný.

Obžalovaní si mohli zvolit obhájce z řad advokátů podle seznamu Poverenectva Slovenské národní rady. Řízení nemohlo probíhat bez účasti obžalovaného, což se změnilo pozdější novelizací. Jen Národní soud nebo Okresní lidový soud mohl nařídít vazbu na návrh žalobce a vazba byla započítávána do trestu. Řízení mělo probíhat rychle a to do 14 ti dnů od převzetí spisu.

Odsouzení si tresty na svobodě odpykávali v trestnicích nebo ve zvláštních pracovních táborech zřízených Okresními národními výbory.

Nařízení SNR č. 33/1945 Zb. bylo doplněno prováděcím nařízením Sboru poverenců č. 55/1945 Zb. ze dne 5. června 1945, které stanovilo možnost zasedat v pětičlenných senátech tam, kde nebylo dost vhodných osob jako přisedících.

Další novelizace proběhla 25. července 1945 nařízením SNR č. 88/1945 Zb. a stanovila povinnost přijímat funkce soudců z lidu a trest za toto porušení, reagovalo na stále větší snahu vyhýbat se odpovědnosti funkce u lidových soudů.

Nařízení SNR č. 57/1946 Zb. ze dne 14. května 1946 nazývané jako retribuční novela. Stanovilo tresty pro přisedící u soudů, zavedlo mimořádný opravný prostředek a zavedlo proceduru udělování milostí.

Lidové soudy na Slovensku zahájily svoji činnost později než ty české. První zasedání se uskutečnilo 20. července 1945 v Bratislavě a celkem bylo zřízeno 77 Okresních lidových soudů. Do května 1946 bylo vyneseno 23 rozsudků trestu smrti a 901 trestů na svobodě. Národní soud v Bratislavě byl zřízen 23. května 1945 a jeho předsedou byl jmenován Igor Daxner. Jako první byl souzen Ján Smigovský, velitel nitranské posádky, který pomáhal Němcům v likvidaci Slovenského národního povstání; 25. září 1945 byl odsouzen k trestu smrti. 19. července 1945 započal proces s předsedou vlády slovenského státu Vojtěchem Tukou, který odpovídal za deportace slovenských židů; 14. srpna 1945 byl odsouzen k trestu smrti. V listopadu 1946 byl zahájen největší politický proces v dějinách Slovenska proti bývalému prezidentu Josefu Tisovi, ministru vnitra Alexandru Machovi a ministru zahraničí Ferdinandu

Durčanskému. Hlavní líčení trvalo od 19. března 1947 a 15. dubna byl vyhlášen rozsudek, který odsoudil Josefa Tisa k trestu smrti. Ferdinand Durčanský byl odsouzen k trestu smrti v nepřítomnosti a Alexandr Mach na 30 let vězení.

Na podzim 1947 stanuli před Národním soudem další ministři a představitelé Slovenského státu Catloš, Pružinský, Fritz, Stefan Tiso, Sokol aj.

Celkem se před Národní soud dostalo 83 obžalovaných, z toho 17 bylo odsouzeno k trestu smrti, 49 k trestům odnětí svobody, 2 obdrželi veřejnou důtku, v 5 ti případech bylo upuštěno od potrestání a osvobozeno bylo 10 obžalovaných.

Během retribuice na Slovensku od roku 1945 do konce roku 1947 bylo podáno 38 244 trestních oznámení, z toho bylo obžalováno 20 550 osob a před lidovými soudy bylo souzeno 8 058 osob. Vyneseno bylo 65 trestů smrti, z čehož bylo vykonáno 29. Trest odnětí svobody byl udělen ve 127 případech v trvání od 20 do 30 let, 202 v trvání 10 až 20 let a 4 456 osob bylo potrestáno trestem do deseti let. Osvobozeno bylo 12 495 osob. Konfiskace majetku byla uložena u 105 osob, ztráta čestných práv u 306 osob, v 57 případech soud upustil od potrestání.³⁷

V roce 1948 zákonem č. 33/1948 Zb. bylo obnoveno retribuční soudnictví v celém Československu. Lidové soudy byly zřízeny v sídlech krajských soudů, rozhodovaly v tříčlenných senátech. Působnost Národního soudu se neobnovila, jeho případy převzaly nově zřízené lidové soudy.

---

³⁷ Borák, M.: Spravedlnost podle dekretu: Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě 1945 – 1948. Ostrava, Tilia, 1998, s. 92.

Činnost mimořádného lidového soudu v Liberci

Mimořádný lidový soud v Liberci zahájil svou činnost na konci roku 1945. Obvod tvořilo sedm okresních soudů: Frýdlant v Čechách, Chrastava, Jablonec nad Nisou, Jablonné v Podještědí, Liberec, Nové Město pod Smrkem a Tanvald. V každém z těchto okresů působila vyšetřující komise, která připravovala materiály pro jednotlivá zasedání.

Podněty pro stíhání podle retribučních dekretů oznamovali jednotlivci, instituce i organizace úřadovněm Národní bezpečnosti. Úřadovny prováděly výslech svědků a připravovaly materiály pro mimořádný lidový soud, které posléze obdržel veřejný žalobce. V návrhu na zahájení řízení bylo stručně charakterizováno provinění, základní osobní data, návrh na předvolání svědků a stručné zdůvodnění celého návrhu. Zadržené osoby nejprve putovaly do internačních táborů a v některých případech byly umístěny do vyšetřovací vazby u okresních soudů. O uvalení vazby rozhodovaly okresní vyšetřovací komise. Obvinění z méně závažných činů mohli být vyšetřováni na svobodě.

Soud vycházel z podkladů shromážděných během vyšetřování a zpravidla neprováděl nové důkazy. Většina obviněných byla zastupována obhájci ex-offo. Jen v málo případech si obvinění zajistili obhajobu na základě plné moci.

Pro výši trestu měly důležitou roli polehčující nebo naopak přitěžující okolnosti.³⁸

Podle závěrečné zprávy libereckého mimořádného soudu z 12. května 1947 došlo 3 557 trestních oznámení, z nichž vypracovala veřejná žaloba 1 529 stíhacích návrhů. V 361 případech bylo soudní stíhání zastaveno, 38 kauz bylo předáno řádnému soudu a v 761 případech byla obžalovaná osoba vysídlena. Přerušeni šetření si vyžádaly 864 případů. Soud projednal 1 343 návrhů žaloby a vynesl 7 rozsudků smrti. Na doživotí bylo odsouzeno 31 osob a kratším vězením bylo potrestáno 876 lidí. Obžaloby bylo zproštěno 429 osob. Činnost Mimořádného lidového soudu v Liberci byla v prvním období restituce ukončena 3. května 1947. Druhá etapa činnosti byla zahájena

---

³⁸ Kozák, J.: Činnost Mimořádného lidového soudu v Liberci 1945-1948. Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989. Praha, Karolinum, 2004, s. 582.

26. dubna 1948. Poslední zasedání u Mimořádného lidového soudu v Liberci proběhlo 22. prosince 1948. V průběhu let 1945-1948 bylo vyšetřováno 1 286 osob německé národnosti, 65 české, 2 ukrajinské, 2 slovenské a 1 řecké národnosti.³⁹

Většina obviněných byla souzena za podporu a propagaci nacismu, celkem se to týkalo 796 případů. Nejčastějším důvodem bylo členství v NSDAP, celkem 436 případů. Početnou skupinu tvořili funkcionáři SdP a to 97 osob. Samotné členství stíháno nebylo. Podmínka trestnosti bylo zastávání funkce a udělené tresty nepřesahovaly 5 let. Nejznámějším v této skupině obžalovaných byl továrník Jan Wolfgang Liebig. Za vinu mu bylo kladeno, že jeho firma přispěla finančním obnosem na konto SdP; byl uznán vinným a rozsudkem ze dne 12. 11. 1946 odsouzen ke ztrátě občanské cti na 5 let, k propadnutí veškerého majetku ve prospěch ČSR a k odnětí svobody na 16 měsíců.

Další kategorií zločinů bylo členství v militantních nacistických organizacích jako SS, SA a SD. Zločin byl spáchán již členstvím.

101 osob se dopustilo protistátní činnosti, byly ukládány přísné tresty. Jednalo se o členství v organizacích podle § 2 retribučního dekretu jako Freiwillige Schutzstaffeln nebo Sudetendeutsche Freikorps.

Další početnou skupinou byli pachatelé trestných činů proti osobám jako udavačství, zavinění ztráty svobody a násilné jednání. Za udavačství bylo souzeno 129 osob a soudy na tyto zločiny nahlížely s mimořádnou přísností.

Největším procesem u trestných činů proti osobám byl soud s dozorcem koncentračního tábora Osvětim Maxem Wolkem. 5. 10. 1948 byl odsouzen k trestu smrti.

K trestu smrti bylo odsouzeno sedm osob:

Franz Tschiedel

Odsouzený 8. května 1946, souzen za pokus násilím odtrhnout část území republiky, členství v organizaci Freikorps, SA a SdP.

Friedrich Neuwinger

Obviněn za členství v SS, spoluúčast při výkonu nařízení o nucené a povinné práci ve prospěch válečného Německa a z podpory nacistického hnutí. Vinným uznán

---

³⁹ Kočová, K., Radvanský, Z., Suchá, J.: Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945-1948. Ústí nad Labem, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2001, s. 22, 28.

v celém rozsahu a odouzen k trestu smrti, ztrátě majetku a občanské cti 11. prosince 1946.

Wenzel Celba

Obviněn a uznán vinen ze zločinu loupeže člověka. Poprava byla vykonána 18. prosince 1946.

Anna Suchochlebová

Obviněna za udavačství a s tímto souvisela ztráta svobody, ublížení na zdraví a další újmy. Byla jedinou ženou, kterou Mimořádný lidový soud v Liberci odsoudil k trestu smrti. Rozsudek byl vykonán 20. prosince 1946 na nádvoří věznice Krajského soudu.

Max Frinker

Odsouzen za členství ve Freikorpsu a organizaci DAF. Odsouzen a popraven 29. ledna 1947.

Alfred Hausmann

Souzen v nepřítomnosti, rozsudek nebyl vykonán. Obviněn za členství ve Freikorpsu a pokus násilím odtrhnout část území republiky.

Walter Jautz

Odsouzen za obsazení celnice v Hrádku nad Nisou a jejího okolí a snaze připojit toto území k Německu. Souzen v nepřítomnosti, rozsudek nebyl vykonán.

Max Wolk

Uznán vinným, že v Osvětimi a za vězeňského pochodu v letech 1942 – 1945 jako vedoucí pracovní skupiny spáchal trestné činy: podpora nacistického hnutí, spolupůsobení při výkonu nařízení o nucené a povinné práci ve prospěch válečného úsilí Německa. Odsouzen k trestu smrti v roce 1948.⁴⁰

---

⁴⁰ Kočová, K., Radvanský, Z., Suchá J.: Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945 - 1948. Ústí nad Labem, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2001, s. 36 - 50.

Činnost Mimořádných lidových soudů (shrnutí)

V letech 1945 - 1947 došlo 132 549 trestních oznámení, v 40 534 případech bylo upuštěno od trestního stíhání pro nedostatek důkazů, 14 879 upuštěno od stíhání pro odsun a repatriaci, 31 793 přerušeno pro neznámý pobyt pachatele, 4 592 bylo postoupeno řádným soudům, 2 435 zůstalo nevyřízeno. Osvobozeno bylo 9 132 osob a 22 087 bylo odsouzeno. K trestu smrti bylo odsouzeno 713 a na doživotí 741 osob.

Na Slovensku bylo v letech 1945 - 1947 došlo soudům 38 244 trestních věcí, u 27 838 bylo zahájeno trestní řízení. Osvobozeno bylo 12 495 a odsouzeno 8 055 osob. Trest smrti byl nařízen v 65 případech (vykonán 29), trest vězení 4 785 a v 57 případech bylo upuštěno od potrestání.

U Národního soudu v Praze bylo obžalováno 83 osob, z toho 80 souzeno trestním soudem a 3 čestným soudem. K trestu smrti bylo odsouzeno 18 osob, 35 k dočasnému trestu žaláře, 15 osvobozeno a ve 4 případech bylo upuštěno od trestu.

Národní soud v Bratislavě projednal 83 případů, k trestu smrti odsoudil 17 osob, k trestu odnětí svobody 49, osvobodil 10 a v 5ti případech upustil od trestu.⁴¹

---

⁴¹ Borák, M.: Spravedlnost podle dekretu, Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud V Ostravě (1945 -1948). Ostrava, Tilia, 1998, s. 342 - 346.

Retribuce v ostatních státech Evropy

Československé retribuční předpisy se příliš nelišily od států, které také připravovali normy v podmínkách exilu, to je od francouzských, belgických, nizozemských, lucemburských či norských.

Mnohé státy započaly s retribučními časově dříve, než tomu bylo v Československu. Všude se jednalo především o používání mimořádných soudních orgánů a změny v hmotném trestním právu, především v definici trestných činů domácích kolaborantů, zpřísnování trestů a zavedení intervenčních a pracovních táborů pro odsouzené.

Francie: zde byly retribuce upraveny vládními nařízeními podepsanými de Gaullem jako předsedou prozatímní vlády a ministry pověřenými jejich provedením. Hmotné a procesní právo pro provedení retribučních upravila ve Francii zejména vlastní ordonnance z 29. listopadu 1944 publikovaná v Journal Officiel č. 136 „o novelizaci a kodifikaci předpisů týkajících se potrestání činu kolaborace“, která navazovala na původní nařízení z 26. června 1944 a kodifikovala definitivní text základního francouzského retribučního předpisu. Francouzská prozatímní vláda zřídila vlastní tribunály (tzv. Cours de Justice), které soudily podle francouzského trestního práva platného k 16. červnu 1940 skutky, ke kterým došlo od tohoto data do osvobození.⁴² Objevily se některé zvláštní či zpřísněné skutkové podstaty a tresty spojované především se ztrátou občanství. Rozšíření skutkových podstat se týkalo zejména spolupráce s nepřítelem, maření obrany vlasti a spolupráce s cizími výzvědnými službami. Nově bylo trestáno udavačství či služba v cizím vojsku bojujícím proti Francii a jejím spojencům. Mezi tresty mohl být trest smrti, nucených prací či vězení. Řízení se vyznačovalo mimořádnými prvky, které měly zajistit rychlost procesu a omezit možnosti odvolání. I ve Francii existovala obdoba správního trestání méně závažných projevů kolaborace. Byly pro ně vytvořeny nařízením z 28. srpna 1944 vlastní orgány tzv. Chambers civiques, které působily až do roku 1949. Mezi tresty

---

⁴² Kuklík, J.: Mýty a realita tzv. Benešových dekretů: Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945. Praha, Linde, 2002, s. 354 – 355.

patřila především ztráta občanských práv. Řada skutků se týkala vojáků a souzeni byli i cizinci obvinění z válečných zločinů a dalších trestných činů spáchaných na francouzském území v době druhé světové války. Došlo k vytvoření zvláštních vojenských soudů, ordonancí ze 7. května 1944. Ordonancí došlo k vytvoření zvláštního Nejvyššího soudu, který měl soudit nejvýznamnější představitele vichystického režimu. Soud projednal obžaloby celkem 108 ministrů a vysokých státních úředníků. Mezi nejznámější procesy patří proces s Lavalem, Petainem, Dernandem a Brinonem. U všech byl vysloven trest smrti. Také ve Francii probíhaly debaty o retroaktivitě a o zavedení mimořádného řízení. Bylo postaveno před některý z druhů soudů více jak 130 000 osob, z toho u mimořádných soudů Courá de Justice 50 095 a u Chambres civiques téměř 68 000. U mimořádných soudů bylo uloženo 7 037 trestů smrti (z toho 4 397 v nepřítomnosti, 1 849 změněno na doživotí a 791 jich bylo vykonáno), 2 777 trestů doživotních nucených prací, 10 434 časově omezených nucených prací a 23 816 trestů odnětí svobody. U 692 osob byla vyslovena pouze ztráta občanských práv.⁴³ Počáteční období francouzských retribucí je charakterizováno „divokými retribučními“, včetně poprav osob podezřelých z kolaborace bez řádných soudů. Mimo trestního se uplatnil i postih administrativní. Ze státních úřadů muselo odejít tisíce zkompromitovaných veřejných zaměstnanců. Charakteristické bylo spojení s majetkovými tresty.

Norsko: k procesům s představiteli norského kolaboračního režimu byly využity stávající předpisy norského trestního práva (§86 - zemězrada, které se dopustil ten, kdo v průběhu války poskytl pomoc nepříteli a §98 - podryvání státního pořádku) a normy připravované norskou exilovou vládou od roku 1941 a normy přijaté nově o mimořádném soudnictví. Tyto normy tvořily tzv. provizorní statuty (Provisoriske Anordninger). Norské retribuční předpisy (Rettsoppgjoret) rozlišovaly tři kategorie stíhaných osob - válečné zločince, vlastizrádce a kolaboranty. Před procesem byli podezřelí policejně internováni. Pro německé vojáky byly zřízeny intervenční tábory. Soudy probíhaly podle pozměněného procesního práva a před zvláštními soudy, uplatněna byla i zvláštní vojenská soudní komise. Souzeno bylo 92 805 osob, bylo uděleno 30 trestů smrti a 17 000 trestů odnětí svobody.⁴⁴ Zvláštností bylo tzv. dobrovolné přijetí navrženého trestu bez toho, aby došlo k procesu před soudem. 347

---

⁴³ Kuklík, J.: Mýty a realita tzv. Benešových dekretů. . Praha, Linde, 2002, s. 356.

⁴⁴ Kuklík, J.: Mýty a realita tzv. Benešových dekretů. . Praha, Linde, 2002, s. 358.

cizinců, především Němců, bylo odsouzeno jako váleční zločinci, z toho 15 k trestu smrti. U norských občanů se odsouzení nejčastěji týkalo funkcionářství ve fašistické Nasjonal Samling, para vojenské organizaci Hird, členství v SS, spolupráce s německou policií nebo wehrmachtem. Časté byly majetkové a peněžité tresty, včetně konfiskací. Jako trest se i zde uplatňovala očista orgánů veřejné správy. Také dekrety přinesly sankce znamenající omezení občanských práv, především ztrátu volebního práva, či zákaz vykonávat některá povolání.

Nizozemí: také zde byli potrestáni váleční zločinci i domácí kolaboranti (zejména fašistického hnutí Nationaal Socialistische Beweging). Počet intervenovaných v roce 1945 činil 94 000. I zde probíhala diskuze nad retroaktivitou a zavedením nových skutkových podstat. Výsledkem byly změny v hmotném a procesním právu a také zřízení mimořádných soudů. Zpřísněny byly tresty majetkové, byla zavedena ztráta občanských práv, zákaz veřejných funkcí a zákaz určitých povolání. Téměř 40 000 osob postihla jako trest ztráta nizozemského státního občanství. Zvláštními, revolučními tribunály pro tyto případy byly lidové soudy, které měly posuzovat jednání nizozemských občanů za okupace z hlediska národní cti. Dvoustupňová soustava mimořádných lidových soudů začala v červnu 1945 a ukončena byla až v roce 1948. Z 14 562 rozsudků bylo uděleno 154 rozsudků smrti, 14 332 osob bylo odsouzeno k trestu odnětí svobody. Z toho 148 na doživotí, 578 v nejvyšší sazbě 15 - 20 let, 1 158 k trestům v rozmezí 10 - 15 let, 4 589 v rozmezí 5 - 10 let.⁴⁵ Nejvýznamnější a nejtěžší tresty byly uloženy v letech 1946 - 1947.

Belgie: Z podezření kolaborace bylo vyšetřováno 448 160 osob, 87 000 jich stálo před soudem a 64 000 bylo odsouzeno. Popraveno bylo 242 osob a na doživotí bylo odsouzeno 2 000 osob. Z toho 122 Valonů, 105 Vlámů a 15 ze smíšeného Bruselu.⁴⁶

Lucembursko: zde byly retribuční předpisy připraveny již exilovou vládou. V prosinci 1944 přijala a vyhlásila lucemburská vláda a vévodkyně Charlotta několik dekretů, které řešily očištění veřejné správy od kolaborantů a zaváděli mimořádné soudnictví. 2. března 1945 stále ještě v Londýně ministři schválili nařízení „o zločinech

---

⁴⁵ Kuklík, J.: Mýty a realita tzv. Benešových dekretů. Praha, Linde, 2002, s. 360.

⁴⁶ Jiřík, V.: Nedaleko od Norimberku. Z dějin retribučních soudů v západních Čechách. Cheb, Svět křídel, 2000, s. 9.

a deliktech proti bezpečnosti státu“, které se stalo základem pro retribuční. Došlo k významné změně v trestním zákoníku, ohledně zvýšení trestních sazeb. Exilové normy byly doplněny dekrety vydanými na již osvobozeném území. První z nich zaváděl vlastní tribunály a měnil procesní předpisy. Dalším dekretem bylo upraveno zbavení možnosti práce ve veřejných úřadech, zbavení volebního práva, zbavení titulů a zákaz výkonu určitých povolání, v nejtěžších zločinech hrozila ztráta občanství. Procesy v Lucembursku začaly 9. dubna 1945. Zvláštností byla možnost vyslovit trest nucených prací na dobu 12 měsíců místo 3 - 4 měsíců vězení. 4. června 1945 byl vynesen první rozsudek smrti nad místním představitelem nacistické správy v Lucembursku Deckerem.

Dánsko: 25. srpna 1945 Dánové přijali zvláštní zákon o potrestání kolaborantů, který navazoval na původní retribuční zákon z 1. července 1945. Dánská úprava obsahovala i vlastní trestný čin ekonomické kolaborace se sazbou až 4 roky odnětí svobody a vysoké finanční pokuty. Dánské právo trestalo i tzv. nepřímou kolaboraci, když jednání určité osoby podporovalo nepřítele. Před dánskými soudy stanulo 80 000 obžalovaných, z toho 15 734 jich bylo odsouzeno, 78 k trestu smrti, vykonáno bylo 46 poprav.⁴⁷

Polsko: vzhledem ke změněné mezinárodně politické a vnitropolitické situaci v Polsku se po vytvoření a uznání nové polské prozatímní vlády nemohly předpisy připravené londýnskou exilovou vládou uplatnit na osvobozeném území. V listopadu a prosinci 1944 v Lubinu proběhl proces s velením koncentračního tábora Majdanek jako výsledek polsko-sovětské vyšetřovací komise. Základem se staly dekrety tzv. lublinského výboru - Polského výboru národního osvobození, zejména dekret o potrestání hitlerovských zločinců a zrádců polského národa z 31. srpna 1944. Jeho novela z roku 1945 rozdělila válečné zločince na představitele německé okupační správy a na kolaborující Poláky. Dekret stanovil zpětnou účinnost k 31. srpnu 1939. Rozeznával formy kolaborace na aktivní spolupráci, členství v nacistických organizacích (NSPAD, SA, SS, SD, Gestapo). Zvláštností polských retribučních bylo rozšíření skutkových podstat válečných zločinů i na porušení válečného práva, které mělo být posouzeno podle obyčejového mezinárodního práva a podle postulátu svědomí. Tento základní předpis doplnily další předpisy zavádějící některé nové

---

⁴⁷ Jiřík, V.: Nedaleko od Norimberku. Z dějin retribučních soudů v západních Čechách. Cheb, Svět křídel, 2000, s. 9.

skutkové podstaty a tresty, jako P.K.W.N. ze 4. listopadu 1944 o ochranných opatřeních proti zrádcům národa. Podle tohoto předpisu měli být postihováni především Poláci, kteří se na území tzv. Generálního Gouvernementu přihlásili za Němce. Hrozilo jim vyslovení ztráty občanských práv, konfiskace majetku a nucené práce. I zde se využilo stávajících trestně právních předpisů (o vlastizradě, vojenských trestných činech). Uplatnily se i vojenské soudy reorganizované dekretem z 23. září 1944. Úpravu doplnil dekret z 16. listopadu 1945 o zvláště nebezpečných trestných činech spáchaných během období obnovy státu. Upravena byla i problematika mimořádného soudnictví dekretem z 12. září 1944 o zvláštních trestních soudech pro souzení fašisticko-hitlerovských zločinnů. Nařízení k tomuto dekretu z 3. října 1944 vytvářely na osvobozeném území v sídle každého odvolacího sborového soudu vlastní trestní senáty. Mimořádnost byla vyjádřena i účastí dvou soudců z lidu jmenovaných předsednictvem Zemské národní rady na základě doporučení předsednictva vojvodských lidových rad. Na rozhodnutí mimořádných soudů nebylo přípustné odvolání, pouze u trestu smrti byla připuštěna milost podávaná prezidentu republiky. Postupně však byla připuštěna kasační kontrola rozsudku mimořádných soudů Nejvyšším soudem. Řízení mohlo proběhnout i v nepřítomnosti obžalovaného. Mimořádné soudy vyslovily celkem 364 trestů smrti a pouze tři prezident změnil na trest doživotí. Pro hospodářské trestné činy byly vytvořeny i kvazi soudní orgány, jako např. tzv. Mimořádný výbor vytvořený dekretem z 16. listopadu 1945. Mimořádné soudy ukončily v Polsku činnost ke konci roku 1946 a další případy převzaly řádné soudy. V Polsku bylo celkem potrestáno více než 17 845 nacistických zločinců a domácích zrádců. Dekret z 22. ledna 1946 stanovil trestní odpovědnost i za některá jednání v souvislosti s odpovědností za zářijovou porážku z roku 1939 a za fašizaci státního života. Mezi skutkové podstaty uvedené v dekretu patřilo „oslabení polské nebo spojenecké branné moci, oslabení ducha brannosti ve prospěch fašistického nebo národně socialistického hnutí, působení ve prospěch fašismu nebo národního socialismu zanedbáním nebo nesprávným plněním povinností při výkonu vedoucích funkcí v oboru, organizace branné moci jakož i hospodářského a vojenského potenciálu polského státu, vnucení protidemokratické ústavy polskému národu a usilování o změnu platného státního zřízení republiky Polské v duchu fašismu, prováděné způsobem podvodným, mravním nátlakem nebo korupcí“. Stejně tak mělo být stíháno i „organizování vojenské agrese proti Polsku, porušování zákonů a obyčejů,

vedení války a rasová perzekuce obyvatelstva“. Pro provedení trestního řízení podle tohoto dekretu a pro souzení válečných zločinců vydaných k potrestání v Polsku spojenci byl 22. ledna 1946 zřízen Nejvyšší národní soud. Jeho úkolem bylo dohlížet na činnost mimořádných soudů. Mezi jeho nejvýznamnější případy patřil proces s velitelem židovského tábora nucených prací v Plaszowe Amonem Goethem, velitelem tábora v Osvětimi Rudolfem Hessem, šéfem vlády Generálního gouvernementu Josefem Buhlerem a gauleitery A. Forsterem a A. Geiserem. 29. března 1945 byla ustavena komise pro vyšetřování hitlerovských zločinů na území Polska.

Jugoslávie: Jugoslávie zvolila formu diskontinuity s předválečným vývojem. V zákoně o neplatnosti právních předpisů vydaných v době okupace byla vyhlášena i neplatnost všech předpisů platných k 6. dubnu 1941. Zákon o trestných činech proti národu a státu ze dne 16. července 1946 zaváděl nové skutkové podstaty, které neměly oporu v předválečných trestně právních normách. Zákon postihoval válečné zločiny, formy domácí kolaborace a boj proti partyzánům. Mezi tresty patří trest smrti, trest odnětí svobody, konfiskace majetku, peněžité tresty, zbavení politických a občanských práv. Zvláštností je, že nebyly vytvořeny žádné lidové soudy. Válečné zločiny soudily soudy vojenské a kolaboraci řádné trestní soudy. Jednotlivé státy federace navíc přijaly i své vlastní retribuční úpravy.

Bulharsko: 6. října 1944 započaly v Bulharsku činnost lidové soudy jako mimořádné soudní orgány. Základem retribucí se stal zákon z 30. září 1944 o předání lidovým soudům osob odpovědných za zavlčení Bulharska do světové války proti spojencům a za důsledky s tím spojené. Mezi trestné skutky patřily válečné zločiny, porušování mírových smluv, různé formy kolaborace a nezákonné materiální zisky. Od podzimu 1944 do června 1945 se v Bulharsku konalo 133 velkých procesů s celkovým počtem 10 919 obviněných, z nichž bylo 2 618 odsouzeno k trestu smrti, 1 921 bylo odsouzeno na doživotí a zbytek k nižším trestům odnětí svobody. 37 347 osob bylo odsouzeno k pobytu v pracovních táborech ve zkrácených řízeních.⁴⁸

Rumunsko: 24. dubna 1945 byl v Rumunsku vydán zákon „o stíhání válečných zločinců a osob zodpovědných za katastrofu země“, umožňující potrestání osob, které vyhlásily válku spojencům, dopouštěly se válečných zločinů a spolupracovaly s Němci.

---

⁴⁸ Kuklík, J.: Mýty a realita tzv. Benešových dekretů. Praha, Linde, 2002, s. 367.

Pro jejich souzení zavedli mimořádné lidové soudy, existující až do roku 1947 v Bukurešti a Kluži.

Maďarsko: Retribuce se týkaly činů vykonaných za války i za horthyovského režimu, včetně činů proti Maďarské republice rad. Program retribucí byl vyhlášen tzv. Prozatímní národní vládou. Mimořádné soudnictví využívalo předválečných předpisů.

První lidový soud byl vyhlášen v Segedínu, ale nezahájil činnost. 25. ledna 1945 byl vydán Radou ministrů dekret č. 81/1945 o zavedení lidových soudů, později doplněno třemi dekrety spojenými pod zákon č. VII/1945. Senáty lidových soudů z počátku tvořilo 5 soudců z lidu, delegovaných z místních organizací stran politické koalice. Senátu předsedal ministrem spravedlnosti jmenovaný právník, který jednání pouze řídil, ale rozhodovací pravomoc měli pouze soudci z lidu. Existovala možnost odvolání k tzv. Národní radě lidových soudů, tato možnost byla široce uplatňovaná a to ve 15 434 případech. Obžalobu zastupovali lidoví prokurátoři, jmenováni ministrem spravedlnosti na návrh národních výborů. V důležitých procesech vystupoval kromě lidového prokurátora ještě prokurátor politický, jmenovaný ministrem spravedlnosti. Uplatňovaly se tresty smrti, tresty odnětí svobody, nucené práce a konfiskace majetku. Lidové soudy ukončily činnost v roce 1949, odsoudily 17 377 osob, z toho 322 k trestu smrti a 1 917 k nuceným pracím, v 3 000 případech byla nařízena konfiskace majetku.⁴⁹

Německo: zákon č. 10 z roku 1945 o potrestání nacistických válečných zločinců, zločinů proti míru a proti lidskosti. Předpisy a průběh se lišily podle okupačních zón. Byly zřízeny vojenské tribunály v Norimberku a Dachau a ty vynesly 1 517 odsuzujících rozsudků, 324 trestů smrti, 247 doživotních žalářů. Britský vojenský tribunál a britské soudy odsoudily 1 085 osob, 240 k trestu smrti, Francouzský vojenský soud odsoudil 2 107 osob a vynesl 104 rozsudků smrti. V roce 1947 přešly procesy s válečnými zločinci na německé trestní soudy. Stíhala se zejména aktivní forma účasti na nacistickém režimu, také finanční a ekonomická podpora režimu. V sovětské zóně došlo k obvinění 17 886 osob a 13 000 bylo odsouzeno, 118 odsouzenok trestu smrti a 231 k doživotí.

---

⁴⁹ Borák, M.: Spravedlnost podle dekretu, Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě. Ostrava, Tilia, 1998, s. 101.

Rakousko: byly vydány zvláštní zákony a vytvořeny mimořádné soudy. Byl vydán zákon o zákazu NSDAP a zákon o válečných zločincích. Uplatnilo se i využití obecného trestního zákona. Byly vytvořeny lidové soudy, přičleněné ke krajským soudům v místě zemských soudů. Spadaly k nim činy, u nichž bylo možno uložit trest nad 10 let nebo trest smrti. Jednalo se především o zločiny válečné, zločiny podněcování k válce, zločiny týrání, zločiny proti lidskosti a lidské důstojnosti, udavačství a zločin velezrady na rakouském národě.

Závěr

Milióny zavražděných a umučených v koncentračních táborech a při masakrech ve všech zemích okupované Evropy, to vše formovalo vůli potrestat viníky a znemožnit opakování.

Stalo se tak formou mezinárodních tribunálů a zvláštních soudních útvarů zřízených v rámci retribučního soudnictví v osvobozených zemích.

Úkol stíhat a trestat nacistické válečné zločince však nekončí, neboť se některým ve zmatených poválečných poměrech podařilo uprchnout a vyhnout se spravedlivým soudům.

Řada z nich našla útočiště v Jižní Americe, Spojených státech a v Německu, kde jim řada nelegálních organizací podala pomocnou ruku. Poválečné soudní procesy měly vliv na mezinárodní právo, kde došlo k uzavření mnoha smluv, které by měly zamezit opakování těchto tragických událostí.

Literatura:

1. Bělina, P.: Dějiny evropské civilizace II. Praha, Paseka, 1995.
2. Beneš, E.: Šest let exilu a druhé světové války: Řeči, projevy a dokumenty z r. 1938 – 1945. Praha, Orbis, 1946.
3. Beneš, E.: Mnichovské dny. Paměti. Praha, Svoboda, 1968.
4. Borák, M.: Spravedlnost podle dekretu: Retribuční soudnictví v ČSR a mimořádný lidový soud v Ostravě 1945 – 1948. Ostrava, Tilia, 1998.
5. Cesarini, D.: Eichmann jeho život a zločiny. Praha, Argo, 2008.
6. Gronský, J.: Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa. Praha, Karolinum, 2002.
7. Honzík, M.: Povstaňte soud přichází. Praha, Panorama, 1986.
8. Heydecker, J.J., Leeb, J.: Norimberský proces. Praha, Ikar, 2007.
9. Irving, D.: Norimberk poslední bitva. Praha, Grafoprint-Neubert, 1997.
10. Jiřík, V.: Nedaleko od Norimberku. Z dějin retribučních soudů v západních Čechách. Cheb, Svět křídel, 2000.
11. Klapal, C.: Nepromlčitelné zločiny. Praha, Naše vojsko, 1980.
12. Kočová, K., Radvanský, Z., Suchá, J.: Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945 - 1948. Ústí nad Labem, Univerzita J.E. Purkyně, 2001.

13. Kozák, J.: Činnost Mimořádného lidového soudu v Liberci 1945 – 1948. In Malý, K. Vývoj práva v Československu v letech 1945 – 1948. Praha, Karolinum, 2004, s. 579 – 601.
14. Kuklík, J.: Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů: Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945. Praha, Linde, 2002.
15. Kuklík, J.: Dekrety prezidenta republiky – výraz kontinuity československého právního řádu nebo jeho revoluční změny? In Malý, K., Soukup, L. Vývoj práva v Československu v letech 1945 – 1948. Praha, Karolinum, 2004, s. 829 – 833.
16. Kuklík, J.: Londýnský exil a obnova Československého státu 1938 – 1945. Praha, Karolinum, 1998.
17. Kulka, E.: Frankfurtský proces. Praha, Naše vojsko, 1964.
18. Kulka, E.: Soudcové, žalobci, obhájci. Praha, Svoboda, 1966.
19. Malý, K.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha, Linde, 1997.
20. Malý, K., Soukup, L.: Vývoj práva v Československu v letech 1945 – 1989. Praha, Karolinum, 2004.
21. Moulis, M., Tomášek, D.: K.H. Frank vzestup a pád karlovarského knihkupce. Praha, Epoque, 2003.
22. Pavlíček, V.: O České státnosti. Úvahy a polemiky. Český stát a Němci. Praha, Karolinum, 2002.
23. Pavlíček, V. a kol.: Ústavní právo a státověda, díl 2. Praha, Linde, 2004.

24. Poltorak, A.I.: Norimberský proces. Praha, Naše vojsko, 1971.
25. Potočný, M., Ondřej, J.: Mezinárodní právo veřejné - zvláštní část. 3. vyd. Praha, C.H.Beck, 2003.
26. Roling, B.V.A., Cassese, A.: Tokijský proces. Praha, Mladá fronta, 1995.
27. Sawicki, J.: Jako kdyby Norimberk nebyl. Praha, Nakladatelství politické literatury, 1962.
28. Soukup, L.: Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945 – 1990. Praha, Karolinum, 2002.
29. Sunardi, T.: Mezinárodní vojenské tribunály po druhé světové válce. Doktorská disertace. Praha, Prf UK, 1998.
30. Tomášek, D., Kvaček, R.: Obžalována je vláda. Praha, Themis, 1999.
31. Tunys, L.: Noc před popravou. Praha, J a J, 1995.
32. Vlček, E., Schelle, K.: Právní dějiny 3. Brno, MU a Doplněk, 1998.

+ internetové zdroje

Summary

Legal Aspects of International Punishment for Committing War Crimes after 1945

The Second World War was a global military conflict which involved majority of the world's nations and which became with more than 60 million victims the largest, deadliest and most devastating conflict in human history. The causes of the war were constituted by the consequences of the Treaty of Versailles, which enhanced the feeling of humiliation in defeated countries, especially in Germany, and economic crisis in the late twenties and thirties, commonly known as the Great Depression, which fundamentally undermined a large number of countries, thereby allowing the rise of the Nazis, led by Adolf Hitler, and other totalitarian regimes throughout Europe.

The Second World War has been accompanied with unprecedented level of crimes against humanity, war crimes and inhumane treatment of prisoners of war. Unlike all previous conflicts the course of the fighting much more affected civilian population and led to huge rate of casualties. Victims among civilians account for two thirds of the estimated 60 million victims. Many civilians died because of disease, starvation, massacres, bombing and deliberate genocidal actions and other war crimes committed by German as well as Japanese forces on the Axis-occupied territories. The most notorious of German atrocities was the Holocaust, the systematic genocide of Jews in territories controlled by Germany and its allies, encouraged by the radical racial Nazi ideology, which created the concept of Final Solution of the Jewish Question and which eventually led to death of approximately six million European Jews. Other groups were also persecuted and killed by the Nazis, including ethnic Poles, the Romani, Soviet civilians, Soviet prisoners of war, the disabled, homosexual men and political and religious opponents. The total number of victims of Nazi genocidal policies, including millions of tortured and murdered in concentration camps, Gestapo prisons and victims of the extermination actions in occupied Europe, is generally agreed to be between 9 and 11 million. The unprecedented amount of victims among civilians was the very thing that has led the global politician leaders to the consensus upon fair punishment of

these crimes and at the same time creation of guarantees to prevent future recurrence of such horrors. On the basis of international agreements, an international military tribunal has been established with its seats in the city of Nuremberg. The Nuremberg Trials were a series of trials, or tribunals, most notable for the prosecution of prominent members of the political, military, and economic leadership of Nazi Germany. The first and best known of these trials was the Trial of the Major War Criminals, which was held from 20th November 1945 to 1st October 1946. The Nuremberg trials had a great influence on development and codification of international criminal law and initiated the proposals for a permanent international criminal court. The conclusions of the Nuremberg trials served to help draft The Universal Declaration of Human Rights (1948), The Genocide Convention (1948), The Geneva Convention on the Laws and Customs of War (1949), The Convention on the Abolition of the Statute of Limitations on War Crimes and Crimes against Humanity (1968). The issue of punishing war crimes committed by citizens and on the territory of particular European states, was resolved by so-called „vindicatory justice“ which constituted special time-limited people's courts. In Czechoslovakia, the question was addressed by Presidential Decrees.

The challenge to prosecute and punish Nazi war criminals, however, is not yet done, because in the confused post-war situation some of them managed to flee and therefore to avoid justice. Many of them found asylum in South America, the United States or Germany and a helping hand of illegal organizations within its borders.

Keywords: War crimes, retribution, Nuremberg Trials